

Kettős munkaerőpiac és győzelem- maximalizálás a professzionális labdarúgásban

Tudományos Diákköri Dolgozat

Absztrakt – kivonat

A dolgozat egyik célja megvizsgálni az állítást, amely szerint a professzionális labdarúgás munkaerőpiaca kettős felépítésű, amelyben a játékosok egy csoportja javára érvényesül az ún. szupersztár-hatás. Az első nagy szekcióban megmutatom, hogy a labdarúgók egy kiemelten tehetséges és széles körben ismert csoportja képes megszerezni a jövedelmek jelentős részét, ezzel a bérek eloszlása torzított lesz. A sztárok munkaerőpiacán az eladók vannak erőfölényben.

A második, központi részben a szupersztárok pályán elért eredményekre való befolyását vizsgálom. Ehhez a klubok győzelem-maximalizáló magatartását feltételezem, amely a sztárok (avagy kiemelkedő képességek) számának maximalizálásában testesül meg. Megállapítom, hogy a több sztár alkalmazásával járó magasabb bértömeg jellemzően több bajnoki pontot eredményez.

A dolgozat állításait és eredményeit a kapcsolódó szakirodalom összefoglaló, rendszerező feldolgozásával, illetve saját, empirikus vizsgálataimmal támasztom alá.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	4
1.1 A dolgozat témája	4
1.2 Miért éppen a labdarúgás?	6
2. Történeti és szerkezeti áttekintés	7
3. A modell elméleti kerete	15
3.1 Különbségtétel a játékosok között	15
3.2 A szupersztár státusz meghatározása	18
3.3 Profit- és győzelem-maximalizálás	21
3.4 A klub bevételi forrásai	22
4. A kettős munkaerőpiac modellje	24
4.1 Az átlagos játékosok piaca – monopszónium	24
4.2 A szupersztárok bevonása a modellbe	27
4.3 A folyamat a játékosok szemszögéből	32
4.4 A kettős munkaerőpiac következményei	33
5. Empirikus bizonyítékok a szupersztár hatás létezésére	34
6. A sztárok hatása az eredményekre	38
6.1 A felhasznált adatbázisról	39
6.2 A bértömeg hatása a bajnoki szereplésre	40
6.3 Az elitbe való bekerülés ára	41
6.4 A teljes játékosköltség hatása	44
6.5 Kibővített modell	47
7. Összegzés	50
8. Hivatkozásjegyzék.....	52
9. Mellékletek.....	57

1. Bevezetés

1.1 A dolgozat témája

A labdarúgással kapcsolatos gazdasági kérdések egyre nagyobb érdekelődésre tartanak számot, ami nem csoda, hiszen a világ legnépszerűbb sportágáról van szó. Nézők, szurkolók millióit szórakoztatja minden héten, modernkori változata pedig immáron másfél évszázados múltra tekinthet vissza.

A pályán elért sikerek mellett nagy publicitást kapnak az átigazolási rekordok és a kimagasló bérek is, a szurkolók között ez állandó beszédtemát jelent. Ehhez kapcsolódva dolgozatomban a professzionális futball egyes munkaerő-piaci vonatkozásait vizsgálom, különös tekintettel a bérek kialakulására és a klubok magatartására.

A sportág jellege az utóbbi évtizedek során jelentős változásokon ment át. Ahogyan egyre nagyobb tömegekhez jutott el a labdarúgás és lett még népszerűbb, úgy vált az üzleti szemlélet egyre uralkodóbbá. A technológiai haladás (televízió, internet) lehetővé tette, hogy még többen hozzáférjenek ehhez sportélményhez. A nagy nyilvánosság és népszerűség hatására beáramló pénz alapjaiban változtatta meg a labdarúgás jellegét. Szükségessé vált a piaci alapon való szerveződés, a piaci koordináció megerősödése. A klubok rendre növekvő bevételeivel párhuzamosan pedig a játékosok fizetése is egyre gyorsabban nőtt.

Ma Lionel Messi, a Barcelona argentin sztárja bónuszokkal és szponzorációs pénzekkel együtt évente körülbelül 27,5 millió fontot keres, ezzel ő a világ legjobban fizetett labdarúgója [Business Insider, 2012]. Az angol Premier League legjobbjainak keresete sok esetben eléri, vagy akár meg is haladja a heti 170 000 fontot [Telegraph, 2012a]. Különösen vonzóvá teszi a futballista-karriert, ha figyelembe vesszük, hogy 2012-ben az átlagfizetés évente 26 500 font volt az Egyesült Királyságban [BBC, 2012].

A futballista bérek elemzése azért is fontos, mert egyes kimutatások szerint ez a tétel akár a klubok által generált pénzforgalom több mint felét is kiteheti (**I. táblázat**). A játékosok kifizetése tehát közel sem elhanyagolható tétel a klubok költségstruktúrájában.

Ugyanakkor mégis mi indokolja az említett a kimagasló béreket? Érdekes kérdés, hogy vajon társadalmi szempontból egy tanár, vagy egy orvos tevékenységével mennyire vethető össze ez a foglalkozás. A felvetés morális oldalának megközelítése ugyanakkor nem célja ennek a dolgozatnak, így indoklásként meg kell elégednünk azzal, hogy így működik a piac, azaz egy labdarúgó értéke éppen annyi, amennyit hajlandóak fizetni érte.

Erős a gyanú, ugyanakkor hogy a játékosok egy kiemelt csoportja, az úgynevezett **szupersztárok** a haszonélvezői az egész rendszernek, elvégre egy-egy csapat nem engedheti meg magának, hogy minden játékosának az előbb említett méretekben fizessen a szolgálataiért. Lehetséges, hogy eltérő piaci szabályok vonatkoznak egyes futballisták bérének meghatározásakor? A dolgozatban erre a kérdésre is megkapjuk a választ.

A 2. fejezetben a labdarúgás munkaerőpiacának történeti és szerkezeti áttekintésével és sajátosságainak bemutatásával vezetem fel a központi részt jelentő elemzést. A témában megfelelően felkészült olvasók ezt akár át is ugorhatják.

A 3. fejezetben ismertetem az eltérő bérezés modelljének elméleti keretét. Itt lesz szó a klubok bevételi forrásairól és a piacon mutatott magatartásukról is, amelyek mind elengedhetetlenek a modell értelmezése szempontjából.

García del Barrio és Pujol [2007] kettős munkaerő-piaci modelljét felhasználva és átalakítva mutatom be a labdarúgás munkaerőpiacát a 4. fejezetben, megnézve, hogyan alakul ki az egyes (átlagos vagy szupersztár) játékosok bére.

Az 5. fejezetben az utóbbi egy évtized, témában fellelhető szakirodalma alapján bizonyítom az előző rész eredményeinek gyakorlati helytállóságát.

Végezetül, a 6. részben saját empirikus elemzéseimre támaszkodva vizsgálom, hogy a klubok valóban győzelem-maximalizáló (szupersztárok számát maximalizáló) magatartást mutatnak-e. Ehhez az angol első osztályú bajnokság, a Premier League adatait veszem alapul. Az eredmények alapján számszerűen is kiderül, hogy a gyakorlatban mekkora mértékben járulnak hozzá a szupersztárok az elért eredményekhez.

Összességében **két fő pillérre épül a dolgozat**: először az egyes futballisták eltérő bérezésének okait tárom fel, majd a kapott eredmények igazolása után megnézem, hogy ennek milyen gyakorlati jelentősége van a győzelem-maximalizáló klubok számára.

1.2 Miért éppen a labdarúgás?

A professzionális sportok munkaerőpiacának törvényszerűségei és **sajátosságai ideális terepet nyújtanak a gazdasági szemléletű modellezéshez**. Ami különösen segíti az elemzést, az a tény, hogy a piac szereplőiről rendkívül sok információ áll az érdeklődő rendelkezésére. A „hagyományos” munkaerőpiaccal szemben sokkal többet lehet megtudni munkába állás előtt az egyéni munkavállalóról, azaz esetünkben a játékosról. A legmagasabb szinteken egy-egy sportoló teljes pályafutását többféle módon dokumentálják, amit a mindennapi életben egy állásinterjú, rezümé kevéssé helyettesíthet. A népszerű sportágakat övező médiafigyelem csak erősíti azt a tényt, hogy a professzionális sportolókról több és biztosabb információt tudhatunk meg, mint egy átlagos munkavállalóról.

Az **elérhető nagyszámú információ** következtében a profi sportligák különféle munkaerő-piaci elemzések kedvelt terepét jelentik. A különböző alapon történő diszkrimináció hatásai és eredete jól bemutatathatóak ebben a környezetben, hiszen nem ritka, hogy mondjuk a légiósok (külföldiek) következetesen eltérő bért kapnak társaiknál, továbbá a munkavállalók piaci jelzéseinek értelmezése is viszonylag könnyen elvégezhető.

Az amerikai „major” sportágak (baseball, kosárlabda, jégkorong, amerikai futball, labdarúgás) ebből a szempontból előnyt élveznek, mivel a tengerentúlon a klubok kötelesek nyilvánosságra hozni játékosaik pontos fizetését. Az európai labdarúgás esetében egységes szabályozás hiányában ilyen kötelezettség (egyelőre) nincs, így a statisztikai elemzések kivitelezése nehezebb. Összesített értékeket rendszeresen publikálnak, ám név szerint nem lehet tudni, hogy egy-egy játékos mennyit keres. Az 5. fejezetben ezt a problémát még részletesebben érinteni fogom.

Véleményem szerint tehát a labdarúgás esetében egy olyan munkaerő-piaci szegmensről van szó, amely a sportok terén is egyedi, így érdemes vizsgálat alá venni.

2. Történeti és szerkezeti áttekintés

A labdarúgás világában megfigyelhető bérezési módok vizsgálata előtt célszerű röviden megismerni azt a történeti folyamatot, amely során a klubok és a játékosok erőviszonya formálódott. A munkaadók totális dominanciájáról ma már nem beszélhetünk, ám – mint látható lesz – a nagyfokú mobilitás, a játékospiac globalizációja ellenére bizonyos esetekben az egyesületek még mindig képesek „kizsákmányolni” a játékosokat.

A most következő fejezetben emellett összegyűjtöm a labdarúgás munkaerőpiacának hagyományos munkaerőpiachoz képest eltérő sajátosságait is, így kiegészítve a főbb változások kronológiáját.

Kiindulásként érdemes megállapítani, hogy esetünkben nem szokványos munkavállalókról van szó, mivel **a footballista egy speciális munkaerőfajta**. A játékosok jellemzően körülbelül 15 évet töltenek el aktívan a pályán, utána elsősorban fizikai okokból már nem képesek ugyanolyan szinten játszani. Egyes, kevésbé szerencsés egyének pályafutását pedig könnyen derékba törheti egy váratlan sérülés. A labdarúgással eltölthető idő így meglehetősen véges, a „nyugdíjkorhatár” viszonylag hamar eljön. Egy-egy klub felnőtt csapatában foglalkoztatott játékosok átlagéletkora rendszerint 26-27 év körül alakul (**II. táblázat**).

A karrier időben való korlátoltsága ez által gyakran jelenik meg olyan érvként, amely a kimagasló footballistabéreket igyekszik igazságosnak, vagy legalábbis indokoltnak beállítani a közönség előtt.¹ Ugyanakkor saját tapasztalatom szerint a legtöbb szurkolót nem zavarja a játékosok magas fizetése.

További triviális megállapítás, hogy a labdarúgók tevékenységének csúcspontjai, a mérkőzések rendszerint olyan időben kerülnek megrendezésre, amikor a társadalom nagy részének munkaszüneti nap van: hétvégén.

A football mai formája nagymértékben a hagyományokban gyökeredzik. Ennek a ténynek a sportág modernkori működésére is komoly kihatása van. Bár időről-időre mindig egy új taktikai revolúciónak lehetünk szemtanúi a pályán, illetve történnek lényeges

¹ Ahogy Sir Stanley Matthews mondta egyszer: „Azt mondják magasak a bérek, ám a karrierünk rövid.” [Westmeath Examiner, 2010]

szabályváltozások, az alapok mindezek ellenére nem sokat változtak az elmúlt másfél évszázadban. A sport jellege alapvetően állandó, nagy ellenállás övez minden lényeges újítást, amely szembemegy a hagyományokkal. A közelmúltból elég csak a videóbíró intézményét övező vitákra gondolni [About, 2013].

A „fontolva haladás” a labdarúgás munkaerőpiacára nézve is megállja a helyét, a napjainkban érvényes állapotok létrejötte egy rendkívül hosszú, kitérőkkel tarkított út eredménye.

A labdarúgás munkaerőpiacán végbement fő változtatásokat a fejezet végén található III. táblázat szemlélteti.

A kezdetek kezdetén igen súlyos korlátozások voltak érvényben a játékosok bérezésével és mobilitásával kapcsolatban egyaránt. Ezen korlátok bemutatásakor a sportág modernkori változatának őshazáját, Angliát célszerű alapul venni. Ahogy Szymanski és Kuypers [1999] fogalmaz, a Football League alapításakor, 1888-ban a döntéshozók két fontos dologban egyeztek meg: egyrészt bevezették a maximális bérplafon intézményét, másrészt megtiltották, hogy a munkaadó klub engedélye nélkül a játékos egy másik csapathoz igazolhasson.

A legnagyobb horderejű változások később szinte egytől-egyig a szigetországból indultak ki. Ezeket eltérő gyorsasággal ugyan, de szerte Európában fokozatosan átvették.

A játékosok mobilitását erősen korlátozta tehát a sokáig érvényben lévő rendszer, amelyben az adott futballista játékjogával rendelkező klub korlátlan hatalmat élvezett.² A szezon végeztével, azaz az eredeti szerződés lejártával egyedül a klubon múltott, hogy mit kezd játékosával. A munkaadó dönthetett úgy, hogy megtartja a labdarúgót és új szerződést ajánl neki, ám az is megeshetett, hogy a kontraktus megújítása nélkül is a klubnál maradt a játékeskedély. Ez a gyakorlatban azt jelentette, amennyiben nem engedte el a játékest az adott egyesület, akkor azonnal egyetlen klubra szűkült a labdarúgó számára szóba jöhető munkaadók száma. Egy ilyen szituációban könnyen belátható, hogy **a jelentős alkuerővel rendelkező fél, azaz a klub diktálhatta a feltételeket.**

Az első jelentős átalakítási kényszert a II. világháború után bekövetkező, a sportág iránti megnövekedett érdeklődés indukálta. A megugró bevételekből kizárólag a tulajdonosok

² Angolul: Retain and Transfer System.

profitáltak, egyik játékos sem kaphatott a maximális bérnél nagyobb fizetést. Ez az összeg akkoriban mindössze heti 20 font volt. Jimmy Hill, a Professzionális Labdarúgók Szövetségének elnöke egységbe szervezte a helyzettel elégedetlen játékosokat, már-már sztrájkhoz közeli állapotokat teremtve. Végül elérte a célját, 1961-ben eltörölték az egyéni bérplafon intézményét [Allen, 2011].

Ezen a ponton célszerű megvizsgálni, hogy mi is jelenti a labdarúgás (illetve a professzionális sportok) piacán a munkaadók és a munkavállalók közötti csere és az ebből származó bérezés alapját. A klubok a játékosoknak elsősorban bér formájában juttatásokat fizetnek, akik ezért cserébe sportteljesítményt nyújtanak. A tranzakcióra kerülő áru ez által nem más, mint a játékos hasznosítható képességeinek összessége. Szinte bármely két labdarúgó összehasonlításában jelentős eltéréseket találhatunk a képességeik terén, erről később az 4. fejezetben lesz szó. **A játékos által birtokolt tulajdonságokat a tranzakciók során a játékjog testesíti meg.**

A professzionális csapatsportok esetében a sportteljesítményért járó teljes fizetés rendszerint **idő- és teljesítménybér** kombinációjaként áll elő. A fix, havi összeg mellett a szerződésben rögzítettek szerint különböző bónuszok járhatnak például minden egyes pályára lépés, lőtt gól után, de akár külön juttatást jelenthet az „Év csapatába” való bekerülés is.

Visszatérve a történeti áttekintéshez: a klubváltás terén egészen 1963-ig kellett várni az előrelépésre, **a szabadügynöki státusz bevezetésére.** Ez volt az első jelentős előrelépés abba az irányba, hogy a játékosok hatalmat kapjanak játékjoguk felett. Ettől az évtől kezdődően a klubokat Angliában arra kötelezték, hogy a szerződés lejártakor egy legalább olyan jó kondíciókkal rendelkező új kontraktust ajánljanak a játékosnak. Ha ez nem történt meg, akkor onnantól a labdarúgó saját maga rendelkezhetett a játékjogával, szabadügynökké vált.

A fokozatos későbbi változások egyre nagyobb döntési szabadságot engedett a játékosoknak arra vonatkozóan, hogy melyik csapatnál szeretnének játszani. A piac liberalizációja fokozódó versenyhelyzetet generált, ahol a klubok szabadon versenghetnek a legjobb (vagy számukra kívánatos) játékosok szerződtetéséért. Ez a tendencia értelemszerűen magával vonta a bérek emelkedését is, egyben megkönnyítette a játékosok klubváltását [Downward et al., 2009]. A bérek növekedésére a legnagyobb hatást mégis a sportág iránti, világméretű érdeklődés váltotta ki. Angliában a legfelső osztályt vizsgálva a bérek terén a

legnagyobb ugrásokat mindig az új tévé-közvetítési szerződések életbe lépése jelentette, mint például az 1997-98-as szezon előtt (**IV. táblázat**).

A Sporting Intelligence [2011] kimutatása a PFA (Professional Footballer's Association) hivatalosan közzétett adataira hagyatkozik. Látható, hogy 1984 és 2010 között közel 46-szorosára nőtt a legmagasabb szinten Angliában játszó labdarúgók éves bére. Tanulmányuk szerint még a ma League Two néven futó angol negyed-osztályban is nagyobb volt a növekedés (4,6-szoros) ez idő alatt, mint az átlagos angliai munkavállalók esetében (3-szoros).

Nem csoda, hogy futballistának lenni továbbra is rendkívül vonzó karriernek számít. A heti 20 fontos fizetést már régen magunk mögött hagytuk.

Átlagos évi bérezés az angol profi ligákban (angol fontban)				
	Divízió			
Szezon	<i>First Division</i>	<i>Second Division</i>	<i>Third Division</i>	<i>Fourth Division</i>
1984-85	24 934	15 507	11 261	8 314
1987-88	28 722	16 250	13 740	9 684
1990-91	52 000	29 120	19 240	14 040
Átnevezés	<i>Premier League</i>	<i>First Divison</i>	<i>Second Division</i>	<i>Third Division</i>
1992-93	77 083	40 728	21 840	16 640
1994-95	116 448	51 480	24 076	19 760
1996-97	175 066	56 680	28 600	20 540
1998-99	313 959	62 608	39 104	23 244
2000-01	451 274	94 640	52 416	28 704
2002-03	611 068	90 948	59 488	30 056
Átnevezés	<i>Premier League</i>	<i>Championship</i>	<i>League One</i>	<i>League Two</i>
2004-05	630 355	109 746	49 285	33 968
2006-07	778 103	152 620	57 148	28 860
2008-09	1 066 391	182 000	75 400	34 424
2009-10	1 162 350	211 068	73 320	38 844

IV. táblázat – A bérek emelkedése az évek során

Forrás: Sporting Intelligence [2011] alapján saját szemléletű gyűjtés

Párhuzamosan a munkaerőpiac egyre szabadabbá válásával, a munkaerő áramlásának mára bonyolult, összetett rendszere épült ki. **A játékjogok adás-vétele az úgynevezett játékospiacon történik.** Ennek szereplői az eladói és a vevői oldalon is általában a klubok, ám a szabadügynök játékosok is az eladók között vannak jelen. Közvetítőként rendszerint licenccel rendelkező játékos-ügynökök kötik meg az ügyleteket.

Ma már teljes mértékben a labdarúgó tulajdonának számít a saját játékjoga, egészen addig, amíg nem köt szerződést egy klubbal. András Krisztina [2003, p. 21] megfogalmazásában: „*a szerződés tárgya alapvetően egy speciális értékű személyi jog: a játékjog meghatározott időtartamra vonatkozó átruházása.*” A hagyományos munkaerőpiacon általában végbemenő ügyletekkel ellentétben a szerződés itt meghatározott időre szól. Megérzésünk szerint ez némiképp korlátozza ugyan a játékosok mobilitását, ám a tapasztalat azt mutatja, hogy ez a megállapítás nem feltétlenül igaz. Ennek okait a **III. táblázatban** leírt változásokban érdemes keresni. Napjainkban átlagosan a korábbinál lényegesen kevesebb időt töltenek egy csapatnál a játékosok, nagyon ritka, hogy valaki 10 évnél tovább szolgálja ugyanazt az együttest. A tapasztalat azt mutatja, hogy aki váltani akar (vagy máshova hívják) az megteheti.

Az utóbbi években a Webster-szabály még tovább lazított a szerződés jelentette kötöttségeken. Ha viszont már a szerződés sem mindig kötelező erejű, akkor milyen eszköz marad a klubok kezében játékosaik megtartásához?

A legnagyobb korlátozó erőt a manapság az átigazolási díjak jelentik. **Az átigazolások intézménye a professzionális sport egyik fontos specialitása.** Ha még élő kontraktusa van az adott labdarúgónak, akkor klubja csak bizonyos pénzösszeg (átigazolási díj) ellenében engedi el. Ennek András [2003] szerint két fő oka van: a sportszervezetek számára ez egy bevételi forrás, amelyből fenn tudják magukat tartani, továbbá a játékosok adás-vételét ez által megtérülő befektetésként lehet kezelni.

A pontos átigazolási díj ideális esetben egyaránt tükrözi:

- az adott játékos képességeit,
- a jövőbeni várható teljesítményét,
- a korábban elért eredményeit.

A játékos becsült piaci értékénél lényegesen alacsonyabb lehet az átigazolási díj, amennyiben az eladó klub anyagi gondokkal küzd és sürgősen bevételi forrásra van szüksége,

vagy ha a játékos nem akar szerződést hosszabbítani. Ez utóbbi esetben a klub érdeke, hogy még „pénzt lásson” a játékos távozásából, így könnyen lehet, hogy megpróbálják eladnia játékjogát, mielőtt a labdarúgó szerződése lejártával ingyen távozna.

A klubok közötti átigazolásokra jellemzően sokáig csak nyáron kerülhetett sor, általában július elseje és augusztus 31. között. Alig több mint egy évtizede, 2001-ben vezették be a téli **átigazolási ablakot** (január 1-31.), ezzel lehetővé téve, hogy a klubok szezon közben is komolyan változtathassanak játékoskereteik összetételén. Ugyanakkor a télen nyélbe ütött átigazolások összértéke azért még messze elmarad a nyáritól [The Economist, 2013].³

Vannak olyan esetek is, amikor élő szerződés mellett sem kell átigazolási díjat fizetni a klubváltáshoz. Ezt a lehetőséget az 1995-ös Bosman-szabály teremtette meg, amely alapjaiban változtatta meg a rendszert. Lehetővé vált, hogy előszerződést kössenek azokkal a játékosokkal, akik élő szerződésük utolsó hat hónapjában vannak.

A Bosman-szabály egy másik rendelkezése volt, hogy eltörölte azokat a kvótákat, amelyek csak bizonyos számú külföldi szerepeltetését engedélyezték. Arra hivatkoztak, hogy mindez diszkrimináló hatású az Európai Unió állampolgárokkal szemben. Mindez a gyakorlatban az egy csapat számára elérhető labdarúgók kínálatának bővülését eredményezte. A szabályozás részletesebb rendelkezéseit a **III. táblázat** tartalmazza.

Labdarúgó klubok (illetve bármilyen sportklub) esetében a megszokott munkaerő-piaci körülményekhez képest megjelenik a **kirendelés intézménye** is. Ez azt jelenti, hogy bizonyos meghatározott időre a klub átengedi a játékos játékjogát egy másik csapatnak. Ennek bevett eszköze a kölcsönadás, amikor a labdarúgó egy ideig máshol szerepelhet. Kiválthatja például, hogy a kölcsönadó klubnál nem kap rendszeres játéklehetőséget az adott játékos.

A kirendelés másik formája az, amikor a nemzeti válogatottakba meghívást kapó játékosokat a klubok kénytelenek elengedni, hogy hazájukat képviselhessék különféle nemzetközi tornákon. Ezen a téren természetes érdekellentét van a nemzeti szövetségek és a klubok között. Az utóbbiak sok esetben tiltakoznak amiatt, hogy kirendelt játékosaik esetleg megsérülnek, vagy túl nagy terhelést kapnak a válogatottnál. Ez abból szempontból érthető is,

³ Az átigazolási ablak kezdő- és végidőpontjának meghatározásában lehetnek apró eltérések az egyes országok között, illetve nagy nemzetközi események szintén befolyásolják az átigazolási szezon hosszát.

hogy a klub „eszközeiről” van szó, amelyet nem a klub érdekeivel megegyező feladatra használnak fel.

Hol tartunk ma? **A szabályozási környezet megváltozása a kezdeti állapotokat alaposan átalakította.** A globalizáció itt is érvényesült, ma már a földrajzi határok korlátozó ereje is visszaszorult. Manapság a legmagasabb színvonalú bajnokságok, ligák külföldről is vonzzák a világ legjobb játékosait. Ennek szemléltetésére az angol Premier League-ből hozhatóak jellemző példák. Míg az 1989-90-es szezonban (még First Division néven) maximum 1-2 külföldi szerepelt rendszeresen a csapatokban, addig 2009-2010-ben átlagosan minden csapat 13 nem brit születésű játékost alkalmazott [BBC, 2009]. Manapság megszokott trend, hogy egy kezdő tizenegyben több a külföldi játékos, mint a hazai. 2005 februárjában például az Arsenal csupa légióssal a kezdőcsapatában állt ki a Crystal Palace elleni soros bajnokijára [Guinness World Records].

A munkaadó-munkavállaló kapcsolatot vizsgálva látható, hogy ma már a játékosok jobb alkupozíciót élvezhetnek a bérek kialakításánál, illetve a munkáltató váltásnál. A „hőskortól”, XX. század első felének körülményeitől már messze vagyunk, a kluboknak nincsen teljhatalmuk, nincsenek egyértelműen domináns szerepben.

A futballisták erejét növeli a sportágak egy sajátos tulajdonsága is. **Egy futballklub legfontosabb termelési tényezőjének a munkavállalók, azaz a labdarúgók számítanak.** A munkaerő (L) és a tőke (K) különböző kombinációi hozzák létre a fő terméknek számító sportteljesítményt. A tőke fogalmába itt sok minden beletartozik, kezdve a stadiontól, az edzőközpontokon át a csapat egyéb eszközeiig. Ugyanakkor ez a két tényező nem helyettesítheti egymást, azaz ha a munkaerő ára (bér) megnő, akkor nem váltható ki még több tőke „termelésbe” való bevonásával. Végso soron a munkaerő az, amely létrehozza a sportteljesítményt, a tőke jelentette eszközök csak bizonyos mértékig segíthetik. Downward et al. [2009] ezt technológiai korlátnak nevezték. A tőke és a munkaerő ilyen kapcsolata a gyakorlatban azt is jelenti, hogy a klubok érdekeltek lennének a bérek leszorításában, ám (később kifejtett okokból) ezt egységes szabályozás híján nem tudják megtenni.

Az egyes labdarúgók alkuerejének mibenlétét a következő fejezetekben egy elméleti modell segítségével mutatom be. Az a gyanúnk, hogy nem minden játékos lehet egyforma nyertese a szabadabban működő munkaerőpiacnak és a munkaerő iránti keresletnek.

Lényeges történeti változások az európai labdarúgás munkaerőpiacán

Év	Megnevezés	Eredmény
1888	Football League megalapítása (Egyesült Királyság)	• Maximális bérplafon • Klub engedélye szükséges minden játékos-áramláshoz
1961	Jimmy Hill-féle mozgalom	• Bérplafon eltörlése
1963	Eastham kontra Newcastle United per	• Szabadügynöki státusz, ha a klub nem ajánl legalább olyan jó szerződést, mint az előző
1977	-	• Játékosok megkötés nélkül továbbállhatnak szerződésük lejártakor (Egyesült Királyság)
1995	Bosman-szabály	• Lejárt szerződésű játékosért tilos átigazolási díjat kérni • Élő szerződés utolsó hat hónapjában előszerződést lehet kötni más klubbal • Külföldi játékosok számát korlátozó kvóták eltörlése (Európai Unió alapelveire hivatkozva)
2001	-	• Téli átigazolási időszak bevezetése
2003	Kolpack-szabály	• Bosman-szabály kiterjesztése azon országokra, amelyekkel az EU-nak együttműködési szerződése van
2006	Webster-szabály	• Szerződés egyoldalúan felbontható 3 év után, ha azt a játékos 28 éves kora előtt kötötték, illetve 2 év elteltével, ha 28 éves kora után • Kompenzációt kell fizetni a klubnak

III. táblázat

Forrás: Downward et al. [2009] és Eur-Lex [1995] alapján saját szemléletű kiemelés

3. A modell elméleti kerete

A professzionális labdarúgás munkaerőpiacának bemutatása után következik az elméleti modell és keret ismertetése. Egyenként bemutatom a modell fontos tényezőit, alapfeltevéseit.

- Először bevezetem az elemzés alapját adó különbségtételt az átlagos és a kiemelkedő képességű játékosok között.
- A következő lépésben megmutatom, hogyan, milyen tényezők alapján válhat egy labdarúgó szupersztárrá.
- Ezt követően a klubok bevételforrásai kerülnek terítékre.
- Végül bevezetem a klubok győzelem-maximalizáló viselkedésének feltételezését.

3.1 Különbségtétel a játékosok között

Ahogy a bevezetés végén már említettem, a klubok valamilyen módon különbséget tesznek az egyes játékosok. **A labdarúgókat célszerű az általuk birtokolt képességek alapján csoportokba sorolni, ez lesz majd a bérezésük alapja.** Ezt a felfogást erősíti, hogy az a tény, hogy a nehezen megfogható tehetség alapvető fontosságú a sportok területén. A hagyományos munkaerőpiachoz képest itt sokkal látványosabban érvényesülnek a képességbeli eltérések.

Az egyéni sportágakban viszonylag egyszerű a feladat, ha sorrendet akarunk felállítani a szereplők között. Egy-egy sportoló kiemelkedő tehetsége, ha egy-egy versenyen nem is mindig érvényesül, de hosszú távon óhatatlanul jobb eredményeket fog eredményezni versenytársaiénál. A legtöbb esetben a pontos rangsor is megállapítható, hiszen egyértelműen látható, hogy ki végzett az első, második, harmadik stb. helyen. Ahogy Frank és Nüesch [2008] megjegyezte, az egyéni atléták világában tipikusan feltételezhető, hogy a legtehetségesebb egyénnek lesz a legnagyobb esélye a győzelemre.⁴

Ezzel ellentétben a csapatsportok – így a labdarúgás is - egy fokkal nehezebb problémát vetnek fel. A pályán elért siker nem vezethető vissza egyetlen játékos teljesítményére, még akkor sem, ha történetesen a játékidő utolsó percében győztes gólt szerzett. A siker, vagy a

⁴ Angol szakirodalomban: rank-order tournaments.

kudarccal mindig több játékos közös teljesítményének függvénye, így nem mindig magától értetődő, hogy az egyes játékosok mekkora mértékben járultak hozzá az eredményhez.

Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy ne lehetne lényeges eltéréseket felfedezni az egyes labdarúgók között, hiszen egy-egy mérkőzés eredménye nem pusztán a véletlen függvénye (bár a szerencsének is szerepe lehet a végkimenetelben). Egyes tanulmányok több csoportra osztják a játékosokat, ezzel alkotva valósághoz közelebb álló modelleket. Gerald W. Scully [1974] például az amerikai baseball-ligát vizsgálva egy úgynevezett kettős munkaerőpiacot modellez, amelyben a „veterán” és „nem veterán” játékosok bérezése között növekvő eltérés tapasztalható.

Meglátásom szerint a labdarúgás esetében az életkor már nem a legfontosabb befolyásoló tényező. A Transfermarkt.co.uk [2013] aktuális rangsorában, amelyben a játékosokat piaci értékük szerint állítják sorrendbe, nem találunk 30 évnél idősebb játékost az első 30 helyen. Bár kétségtelen, hogy az évek során összegyűjtött játéktapasztalat nehezen reprodukálható elem, ennek ellenére úgy tűnik, hogy itt nem állja meg a helyét, az hogy az életkorral párhuzamosan a játékosok becsült értéke is nő.

Ebben az esetben mégis milyen tulajdonság alapján differenciálhatunk?

A legegyszerűbb és egyben legcélravezetőbb, ha a játékosokat, mint különböző képességek birtokosait vesszük alapul. García del Barrio és Pujol [2007] nyomán két kategóriát különíttek el: átlagos (A_i) és kiemelkedő, speciális (S_i) képességeket. Példának okáért feltételezhető, hogy szinte minden játékos képes 90 percet a pályán töltve játszani, ám ennél ritkább, ha valaki emellett még rendkívül gyorsan is mozog labdával vagy nélküle, vagy kiváló lövő-erővel is rendelkezik. Az első átlagos képesség, míg utóbbiak olyan tulajdonságok, amelyek viszonylag kevés játékos sajátjai.

Minden egyes labdarúgó ezen eltérő típusok különböző kombinációját testesíti meg, azaz hozzájárulásuk a csapat sikeréhez átlagos és kiemelkedő képességek vektoraként írható le.

$$T = [A_i; S_j], \text{ ahol } i = 1, 2, \dots, n \text{ és } j = 1, 2, \dots, m$$
$$m, n \in \mathbb{N} \text{ (természetes szám)}$$

Egy játékos összteljesítménye tehát tehetsége (*Talent*) függvénye lesz. A tehetséget itt átlagos és kiemelkedő képességek összességéként definiálom, ahogy a fenti képletben látható.

A dolgozat hátralévő részében az átlaghoz képest nagyszámú kiemelkedő képességet birtokló játékosokat nevezem majd szupersztároknak. Pontosabb meghatározásra következő szekcióban kerül sor. A fennmaradó összes játékost átlagosnak tekintem a modellben, azaz mindössze két elkülönített kategóriát vizsgálók.

Fontos megjegyezni, hogy az átlagos játékos nem azt jelenti, hogy az adott labdarúgó nem rendelkezhet kiemelkedő tulajdonságokkal, egyszerűen csak az átlaghoz képest kevesebbet birtokol.

Az elmondottakból következik, hogy a „szupersztár-lét” leginkább relatív módon, másokhoz viszonyítva lesz megfogható. A képességek közötti különbségtételt a következő, általam meghatározott kifejezés írja le:

$$MPA < MPS$$

MPA jelöli az átlagos képességek határtermékét (*Marginal Product of Average Skill*), míg az MPS (*Marginal Product of Special Skill*) a kiemelkedőket. A kiegészítő egyenlet azt implicálja, hogy egy újabb átlagos képességhez képest egy plusz kiemelkedő nagyobb mértékben növeli a játékos „tehetségét”, azaz teljesítményét látványosabban befolyásolja. E mögött az a feltételezésem bújjik meg, miszerint alapvető átlagos tulajdonságokkal szinte minden labdarúgó rendelkezik.

Ha valamilyen okból két játékos összevetésében az egyik viszonylag több átlagos képességet birtokol, akkor is a kiemelkedő tulajdonságok fognak számítani a magasabb határtermékük miatt. Pontosabban fogalmazva, az érezhető különbséget nem a mennyiség, hanem a minőség jelenti. **Éppen ezért a klubok a szupersztárok leigazolására fognak törekedni, hiszen ők birtokolják a legtöbbet a szűkös erőforrásnak számító kiemelkedő képességekből, ők fognak várhatóan magas szinten teljesíteni.**

A képességek megállapítása egyébiránt nem annyira komplex, mint amilyennek elsőre tűnhet. A klubok többsége egytől-egyig komoly vizsgálatok (fizikai, pszichikai, erőnléti, képességbeli stb.) alá vetik játékosait, továbbá a modern technikának hála rengeteg videó-felvétel érhető el számukra szinte bármelyik labdarúgóról.

3.2 A szupersztár státusz meghatározása

Az úgynevezett „szupersztár-hatást” (superstar-effect) Sherwin Rosen [1981] mutatta be átfogóan. Rosen azt a helyzetet vizsgálta, amikor aránylag kevés szereplő szerzi meg a piaci jövedelmek jelentős részét, egyúttal dominálva azt a tevékenységet, amelyet végeznek. Ez a jelenség rendszerint a bérek torzított elosztásához vezet. Ilyen szituáció az élet sok területén előállhat, kezdve a filmművészetől, a zenén át, egészen a professzionális sportolókig. A jövedelmek eloszlása ilyen körülmények közt torzítottá válik.

A FIFA [2006] egy közelmúltbeli felmérése szerint a világon körülbelül 270 millióan üzik többé-kevésbé aktívan ezt a sportágat. A hivatalos játékjoggal rendelkezők száma ennél lényegesen kevesebb, de a szám így is tiszteletre méltó. Angliában 2006-ban majdnem 1,5 millió regisztrált, azaz akkreditált játékjoggal rendelkező labdarúgó volt (nem mindegyikük rendelkezett csapattal). Minden szintet figyelembe véve ehhez közel 40 ezer klub társult a „keresleti oldalon” [Wikipedia]. Látható, hogy ebben a szituációban a klubok vannak előnyben, a játékosok egymás között versenyeznek azért, hogy bekerüljenek valahová. Ennek gyakorlati hatása, szokásos bizonyítása az 4.1 fejezetben, a monopozónium tárgyalásakor kerül újra elő.

A nagyszámú játékos közül azonban csak néhány olyan van, aki az érdeklődés középpontjába kerül, médiafigyelem övezi és még a szakma is sokra értékeli tehetségét. Az ilyen játékosok kiemelkednek a tömegből.

A kimagasló szereplők egy egészen új, eltérő erőviszonyokkal leírható piacot jelentenek. Ezen a piacon megfordulnak az erőviszonyok. Ahol eddig az eladók (játékosok) voltak nyomasztó többségben a vevőkhöz (klubok) képest, ott most lényegesen csökken az eladók száma, koncentrációjuk nagyon magas lesz.

Mindez Rosen [1981] szerint mindez két okra vezethető vissza: a nem tökéletes helyettesítésre és a közös fogyasztásra. Fontos megállapítása az, hogy a sport fogyasztói, a szurkolók számára a kiemelkedő tehetségek által nyújtott sportélmény nem váltható ki teljesen az átlagos játékosok produkciójával. Dobson és Goddard [2001] erre példaként azt hozza fel, hogy bár például a Manchester United összességében háromszor annyi tehetséget birtokol, mint a Birmingham City, ennek ellenére három Birmingham-meccs megtekintése nem ekvivalens a Manchester egyetlen mérkőzése által jelentett hasznossággal. **A szupersztárok tehát tehetségükből adódóan magasabb észlelt minőséget nyújtanak.**

A fogyasztói igények eltérése ilyen módon lehetővé teszi a magasabb árak kialakítását is. Rosen bebizonyította, hogy a teljes bevétel (amely a hozzáférés árának és a közönség méretének függvénye) és a klubnál rendelkezésre álló tehetség között pozitív irányú, négyzetes kapcsolat van [Dobson - Goddard, 2001]. Ez azt eredményezi, hogy a klubok közötti bevételkülönbség még inkább torzított lesz, mint a szűkös erőforrásnak számító kiemelkedő képességek eloszlása közöttük. Leegyszerűsítve: ha az „A” csapat körülbelül 3-szor annyi kiemelkedő képességet halmozott fel a szupersztárokon keresztül, mint a „B” együttes, akkor feltételezhető, hogy 9-szer akkora lesz az ehhez kötődő bevétele.

Ez az analógia átvihető az egyes labdarúgók bérkülönbségeire is. Feltételezhetjük, hogy a sztárok aránytalanul magasabb fizetést kapnak majd, mivel a bevételekre is nagyobb a hatásuk.

A szupersztárok közönségvonzó ereje még egy okból kihasználható. **A kulturális élményhez hasonlóan a sportélményt is egyszerre sokan tudják fogyasztani.** A méretgazdaságosságból adódóan egy újabb néző által okozott költségek a nullához közelítenek, mivel a technológia (pl. televízió) egyszerre sok fogyasztó kiszolgálását teszi lehetővé. Az előállítási költségek megegyeznek akkor is, ha egy teltházas mérkőzés helyett csak néhányan foglalnak helyet a lelátón. A jelenség tehát hasonlít bizonyos közjavak természetéhez. Ugyanakkor Dobson és Goddard [2001] szerint a közjavakkal ellentétben itt a potyautas-jelenség némiképp mérsékelhető egyrészt a belépőárakkal, másrészt a televíziós közvetítések kellő mértékű beárazásával.

Rosen [1981] végeredményben pusztán a kiemelkedő képességekre vezette vissza a szupersztárok jelenlétét. Az általa lefektetett alapokat egészítette ki Moshe Adler [1985], aki a szupersztár-hatás jelenlétét olyan helyzetekben is bizonyította, amikor érzékelhető módon nincsen számottevő különbség a játékosok képességeiben.

Kutatásának alapja az úgynevezett fogyasztási tőke. „*Minél többet tudsz valamiről, annál jobban élvezed*” – állítja Adler. **A szupersztárok által a fogyasztónak nyújtott határhasznosság növekszik, ha a fogyasztó jobban tudja értékelni, amit kap.** Ez utóbbi az adott sztárról való ismeretek függvénye. Ismereteket szerezni akkor a legkevésbé költséges, ha sokan mások is hasonló érdeklődéssel rendelkeznek. Ebből következik, hogy akkor jár a fogyasztó a legjobban, ha ő is azért a sportolóért szorít, mint a nagy többség, mivel ekkor tudja legjobban maximalizálni a sportélményből fakadó hasznosságát, ekkor kapja a legtöbb

információt. Adler tehát azt mondja ki, hogy ha nincsen nagy tehetségbeli különbség, akkor a sztárokért érdemes „rajongani”. A legnépszerűbbek pedig még könnyebben szereznek újabb rajongókat.

Adler [1985] kezdetben a sztárok kiemelkedését a tömegből egyszerűen a szerencsének tulajdonította, ám egy későbbi cikkében már tudatos folyamatnak állította be. Ez azt jelenti, hogy például egy labdarúgó igyekszik kihasználni a publicitást, minél több média-megjelenést harcol ki magának, továbbá a lehető legtöbb csatornán igyekszik elérni a rajongókhoz [Adler, 2006].

Ezen a ponton Rosen és Adler kutatásait kiegészítem még egy szemponttal, mégpedig a szituációs tényezővel. Ezzel némiképp enyhítek a szupersztárok eddig tárgyalt, szigorú meghatározásán. Lehetséges ugyanis, hogy egy átlagos csoportba tartozó játékos képességei felértékelődnek, így szupersztároknak kijáró privilégiumokat és bért harcolhat ki magának. Ilyen esetek lehetnek:

- Az adott klub pénzügyi korlátai miatt csak a játékosok bizonyos, számára elérhető köréből válogathat, így az is elég lehet, ha a labdarúgó ebben a csoportban bizonyul a legjobbnak és nem a teljes játékosállománnyal való összevetésben.
- Léteznek időszakos, úgynevezett „hiányposztok”, amikor a klubnak sürgősen szüksége van egy adott pozícióban bevethető játékosra. Ezt a szükségletet a játékos egy jobb kondíciókkal rendelkező szerződéssel használhatja ki.
- A játékos valamilyen szempontból szimbolikus jelentőséggel bír az adott klub számára, így tehetségével nem arányos bért kaphat. Példa: a labdarúgó a klubot régóta szolgáló ikon, közönség-kedvenc.

A fejezet során eddig meghatározott tényezők a gyakorlatban leginkább a csatár poszt szerezplő játékosok esetén vannak jelen. Nem meglepő módon a szurkolók többsége azokat a labdarúgókat emeli ki, azokért szorít, akiknek a teljesítményével leginkább azonosítani tudja a csapat sikerét. Ők a gólokat szerző és gólokat előkészítő játékosok, akiket a játék szabályaiból adódóan általában a csatárok között találunk meg.

Fontos ugyanakkor, hogy nem csak a csatárok lehetnek szupersztárok, ám számukra lényegesen könnyebb azzá válni. **Össességében tehát a kiemelkedő képességek, az adott szituáció és/vagy a játékos népszerűsége határozza meg, hogy ki tekinthető szupersztárnak (illetve kaphat annak megfelelő bérezést).**

3.3 Profit- és győzelem-maximalizálás

A labdarúgás munkaerőpiacán, természetes módon a főszereplőnek számítanak maguk a klubok is, így meg kell nézni, hogy jellemzően milyen módon viselkednek, milyen célok határozzák meg működésüket, döntéseiket. A témával foglalkozó korai szakirodalom sok esetben profitot maximalizáló szervezetként írta le a klubokat. Simon Rottenberg [1956] az amerikai baseball-liga béreit vizsgálva jutott hasonló megállapításra.

Napjainkban továbbra is vita tárgya, hogy a sportklubok hosszú távon milyen célt tűznek ki maguk elé. Mindkét oldal mellett több érvelés található. Szymanski és García del Barrio [2009] az angol és a spanyol labdarúgó ligák 1994 és 2004 közötti adatait használta fel vizsgálatához. Arra a következtetésre jutottak, hogy a megfigyelt egyesületek megközelítően győzelem-maximalizálásra törekedtek. Felmerül ugyanakkor a lehetősége annak, hogy az ilyen típusú magatartás esetleg csak a pozícióharc része, azaz a klubok ezzel alapozzák meg a hosszú távú, profitmaximalizáló viselkedésüket. Elvégre minden csapatnak szüksége van először sikerekre, amelyek hatására szponzorokat, szurkolókat, azaz bevételt termelhet.

Az ebben a dolgozatban kifejtett modellben a legtöbb helyen győzelem-maximalizáló klubokat feltételezek. Mit is jelent ez? Sloane [1971] egy cikkében amellett érvelt, hogy a futballklubok egyetlen olyan célja, amely mellett a vezetőktől kezdve, a szakmai stábon és a játékosokon át egészen a szurkolókig mindenki elkötelezett, az a pályán elért siker.

A klub ezt a logikát követve hasznosság-maximalizálóként működik, ahol a hasznosságát a siker mértéke fejezi ki. Ez utóbbihoz pedig a minél több győzelmen keresztül vezet az út.

Késenne [2007] több tanulmányában dolgozik olyan modellel, amelyben a győzelem-maximalizálás érvényesülését egy pénzügyi korlát akadályozza. Ez azt jelenti, hogy egy előre megadott profitszintet el kell érni, vagy másképp fogalmazva: a veszteségek nem haladhatnak meg egy kitűzött határt. Látható tehát, hogy ez a modell sem zárja ki a profitabilitást, ám alapvetően nem az elérhető legmagasabb értékre törekszik.

További érv a profitmaximalizáló modell ellen, hogy a gyakorlatban az utolsóként alkalmazott, (határ)játékos utáni bér, azaz költség nem egyezik meg az alkalmazásából származó bevétellel. Ennek szokásos, monopszónikus környezetet feltételező bizonyítására az 5.1 alfejezetben kerül majd sor.

A profitmaximalizálás ellen szól az is, hogy a professzionális labdarúgó-klubok általában nem tartanak 40-50 játékosnál többet a keretükben, ha pedig nem vesszük ide a tartalékokat, akkor ez a szám még kevesebb. A szabályozás országonként eltérő lehet, de például az angol Premier League-ben 2010 óta maximum 25 játékost lehet nevezni az úgynevezett meccskeretbe (bizonyos kivételek léteznek) [BBC, 2010]. Ebből az következik, hogy a klubok nem ilyen formában veszik figyelembe a költségeket egy-egy új játékos alkalmazásakor, nem a keletkező bevétellel vetik össze azokat.

Összességében nem zárható ki teljes mértékben a profitmaximalizálás ilyen formája, ám a játékosok számának fix értéke gyakorlati korlátot jelent ezen a téren.

3.4 A klub bevételi forrásai

A modell elméleti keretének részeként ismertetem, hogy jellemzően milyen helyekről szerzi bevételeit egy futballklub. Egy neves könyvvizsgáló cég [Deloitte, 2012] három típust azonosít elemzéseire, amelyet kiegészítettem még eggyel.

- **Mérkőzésnapi bevétel** (*Matchday Revenue*): egyszeri belépők és bérletek eladásából származik, illetve ide tartozik a mérkőzésre kilátogató szurkolók stadionbeli költsége is.
- **Közvetítési jogok** (*Broadcasting Revenue*): hazai és nemzetközi versenysorozatok tévé- és egyéb médiaközvetítési jogaiért járó pénzösszeg. Egyes országokban eltérő módon kerül meghatározásra. Van, ahol egyénileg alkudoznak a klubok a médiatársaságokkal, míg máshol maga a liga a tárgyalófél, a bevételt pedig később osztják fel az érintett klubok között.
- **Kereskedelmi bevétel** (*Commercial Revenue*): ide sorolják a szponzori szerződéseket, továbbá minden, úgynevezett merchandising tevékenység által generált bevételt, ami általában a klub jelképeivel ellátott ajándéktárgyak, mezek stb. eladását jelenti.

- **Pénzdíjak** (*Competition Bonuses*): a Deloitte kimutatásában ilyen formában nem szerepel, ám véleményem szerint fontos szerepe van a különböző sorozatokban elért eredmények után járó pénzeknek is. Az európai Bajnokok Ligájában például 800 ezer euró jár egyetlen győztesen megvívott mérkőzés után.

A közvetítési jogok után járó bevételekre érdemes külön kitérni, mivel a legnépszerűbb csapatoknál rendszerint az összbevétel jelentős hányadát teszik ki. A Forbes listáján a legtöbbször taksált klub, a Manchester United teljes piaci értékének (2235 millió dollár) például 32%-át a médiaközvetítésekhez kötődő érték (725 millió dollár) adja [Forbes, 2012].

A jövőben a közvetítési bevételek további növekedése várható. Az angol Premier League legújabb szerződése három szezonon át rekord méretű, 5 milliárd fontos összeget garancia a ligának [Guardian, 2012], amelyből a résztvevő csapatok majd bajnoki helyezéseknek megfelelő mértékben részesednek.

Mindegyik bevételi forrásra bizonyos mértékig hatással vannak az adott klub által alkalmazott szupersztárok. Az általuk képviselt népszerűség és rajongótábor klubhoz kapcsolása pozitív irányba módosíthatja a kereskedelmi bevételeket, továbbá több néző látogathat ki a mérkőzésekre. Kiemelkedő képességeikkel hozzájárulnak a csapat pályán mutatott eredményességéhez is, ezzel ideális körülmények között még több szurkolót megnyerve a csapatnak, illetve magasabb pénzdíjakhoz segítve őket. Végül, a sikerekre alapozva a klub hosszabb távon jobb alkupozícióból várhatja a közvetítési szerződések újratárgyalását (amennyiben ez nem bajnokság-szinten, hanem egyénileg történik).

Természetesen ezek a hatások az átlagos játékosok esetében is jelen lehetnek, ám óhatatlanul alacsonyabb mértékben.

4. A kettős munkaerőpiac modellje

A szükséges háttérismeretek birtokában következik a labdarúgóbérek kialakulásának modellje. Scully [1974] nyomán haladva, kettős munkaerőpiacként értelmezem a helyzetet, amelyben különböző lehetőségei vannak az átlagos és a sztárjátékosoknak. **A kettőség a játékosok és a klubok egymáshoz viszonyított alkuerejében rejlik.** Ahogy a szupersztárok bemutatásakor jeleztem, ők azok, akik olyan tulajdonságokkal rendelkeznek, amiért versenyezni fognak a csapatok. Egy kiemelkedő tehetség, vagy egy világszerte ismert játékos szűkös erőforrásnak számít. Ellenben az átlagos játékosok piacán fordított a helyzet, ott nekik kell versenyezni azért, hogy a klubok alkalmazzák őket.

A munkaerő-piaci viszonyokat a következő összefoglaló táblázat szemlélteti.

Magas	Monopólium „Sztármodell”	Kétoldali monopólium „Járadékvadászat”
Alacsony	Tökéletes verseny „Igazságos bérek”	Monopszónium „Kizsákmányolás”
Játékos alkuereje Klub alkuereje	Alacsony	Magas

V. táblázat

Forrás: Downward et al. [2009] p. 310

4.1 Az átlagos játékosok piaca - monopszónium

Először az átlagos játékosok munkaerőpiacát modellezem, amely leginkább monopszónikusként írható le. Ezt a kifejezést először Robinson [1969] használta olyan piacok leírására, amelyben egyetlen vevővel szemben több eladó van jelen. Ekkor a munkaerő kínálata a bér függvényében növekvő görbével ábrázolható.

Későbbi kutatások kibővítették a fogalmat, így ma a munka monopszónium szó használható minden olyan esetben, ahol az egyedi vállalat (esetünkben a klub) a bérek függvényében felfelé ívelő kínálati függvénnyel szembesül [Boal-Ransom, 1997]. A labdarúgás

esetében éppen ez a helyzet áll elő: a játékosok számához képest relatíve kevés klub működik (lásd: 3.2 alfejezet). Ez a kör még tovább szűkül, ha csak az adott játékos képességeinek megfelelő csapatokat vesszük figyelembe, azaz kizárjuk azt az eshetőséget, hogy például egy nemzetközileg is elismert játékos komolyan fontolóra veszi, hogy alacsonyabb ligákban játsszon. Feltételezem, hogy a piaci koordináció hatékony, azaz a játékosok oda kerülnek, ahol legjobban ki tudják használni képességeiket.

Mint a 2. fejezetben látható volt, kezdetben tisztán monopszónikus volt a futball munkaerőpiaca. Egyetlen vevője lehetett a játékos játékjogának, más csapathoz csak a klub engedélyével mehetett. Az ilyen jellegű korlátozások többé-kevésbé megszűntek mára, ám a monopszónium erő nem tűnt el. García del Barrio és Pujol [2007] szerint a klubok reagáltak az 1995 óta (Bosman-szabály) fennálló körülményekhez, ezért hosszabb távú, 4-5 éves szerződések aláírására ösztönzik a játékosokat. Ehhez kapcsolódóan újra megjegyezném, hogy az esetek többségében még mindig átigazolási díjat kell fizetni a játékos új klubjának, ezzel korlátozva a mobilitást.

Hogyan alakulnak ilyen helyzetben a bérek? Ennek meghatározásához Boal és Ransom [1997] monopszónium modelljéből indulok ki, amelyben profitmaximalizáló viselkedést feltételeznek. Ez nem okoz gondot ebben az esetben, annak ellenére sem, hogy győzelem-maximalizálást feltételeztem az előző fejezetben.

A győzelem-maximalizálást úgy határoztam meg a 3. fejezetben, mint a szupersztárok (kiemelkedő képességek) maximalizálását, ám az átlagos játékosok munkaerőpiacának szemléltetésekor ez a feltétel még nem játszik nagy szerepet a kevés kiemelkedő tulajdonság miatt.

A bérezés alapja a határtermék-bevétel lesz, amit **MRP**-vel jelölünk (*Marginal Revenue Product*). Megmutatja, hogy mennyivel változik a bevétel egy újabb munkaegység alkalmazásával, feltételezve, hogy minden más tényező változatlan.

Fontos továbbá az MRP kapcsolata a munka határtermék-költségével, amit **MLC**-vel jelölünk (*Marginal Labour Cost*). Egy újabb munkaegység alkalmazása esetén ennyivel változik a felmerülő költség, minden egyéb tényező változatlansága mellett.

A klub annyi munkaerőt használ fel, amely mellett a bevétele és a kifizetett bérek, $w(L) \cdot L$ (*Wage*) különbsége maximális, azaz az elérhető legmagasabb profitra törekszik.

Formalizálva az eddig leírtakat:

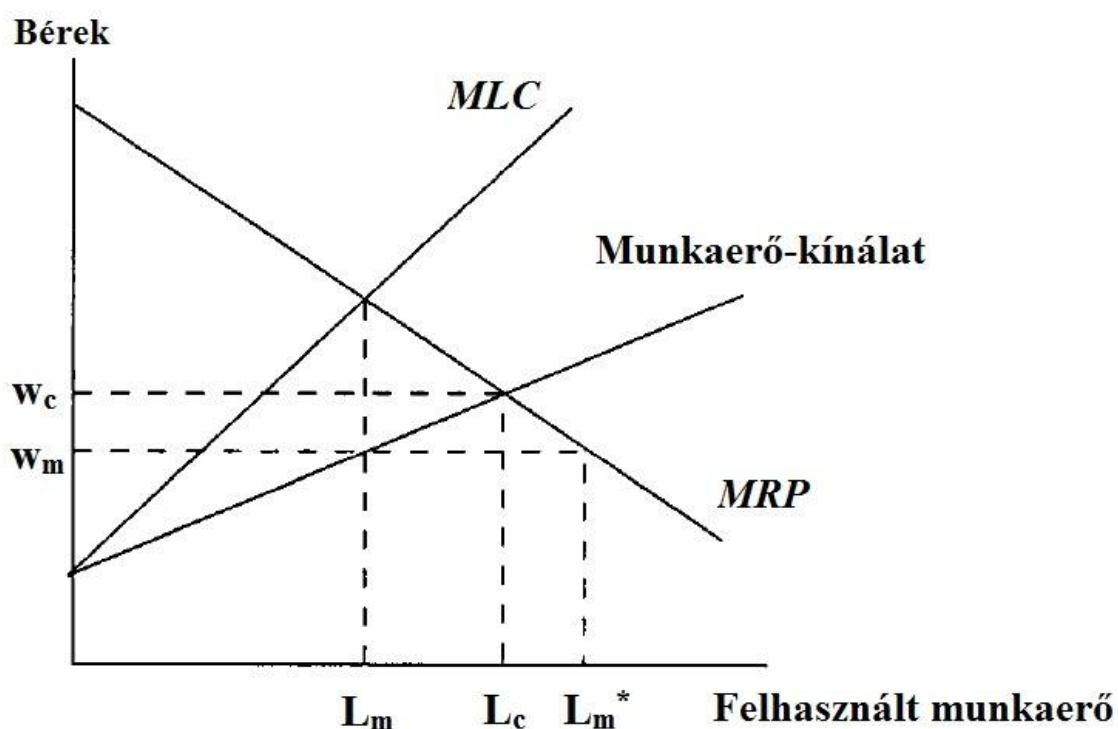
$$\max R(L) - w(L) * L$$

Első lépésben felírtam a bevételek és a kiadások (*bér*labdarúgók száma*) különbségét, amit maximalizálni kívánunk. Ezt követően a két tag L szerinti deriváltjának különbségét teszem egyenlővé nullával.

$$0 = \frac{dR}{dL} - \left(w + \frac{dw}{dL} * L \right)$$

$$0 = MRP - MLC$$

Látható, hogy ez végső soron ez megegyezik a bevételi határtermék és a határtermék-költség különbségével.

I. ábra- A monopszónium alatt kialakuló bér és munkaerő-felhasználás

Forrás: Boal-Ransom [2007] p.88.

Az I. ábrán ezt az MRP és az MLC görbe metszéspontjaként kaptuk meg, ott lesz a két kifejezés különbsége éppen 0. A klub felhasznált munkaerejének szintje: L_m . A hozzá tartozó bérszintet a munkakínálati egyenesen találjuk, ez lesz a w_m .

Könnyen belátható, hogy monopszónium esetén a klub van jobb pozícióban. Az utolsóként alkalmazott játékos MRP-jénél kevesebbet fizet ki bér formájában. A két összeg közötti különbség lesz a **monopszónikus járadék**. Ezek összessége adja a klub profitját. Lehetséges lenne, hogy az „elképesztően” magas fizetéseket szerző játékosokat igazából kihasználják munkaadóik? Az ábra azt mutatja, hogy az átlagos képességűek esetében valóban ez a helyzet.

A klub profitja a következő formában írható fel:

$$\pi = \int_0^{L_m} MRP - (L_m * w_m)$$

Az említett kizsákmányolásnak Arthur Pigou egy mérőszámát (E) is azonosította, amelyet a munkaerőpiac Lerner-indexének is tekinthetünk. Levezetése az előbb vázoltakból következik. Százalékos értékben méri, hogy a bérek mennyiben térnek el az MRP által meghatározottól. $E=0$ jelöli a tökéletes versenyt, míg az ϵ a rugalmasság jele.

$$E \equiv \frac{MRP - w}{w} = \epsilon^{-1}$$

A modell szerint az átlagos képességű játékosok, a klub sikeréhez, bevételéhez való hozzájárulásukhoz képest tulajdonképpen alulfizetettek.

4.2 A szupersztárok bevonása a modellbe

A monopszónium feltételei már nem állják meg a helyüket abban az esetben, ha a szupersztárok is megjelennek a modellben. Ekkor a **IV. táblázat** bal felső sarkát vizsgálom.

A szupersztárok bemutatáskor ismerttetett okokból (kiemelkedő tehetség, képességek, népszerűség, szituációs tényező) a klubok versenyeznek a sztárok alkalmazásáért, mivel ez elméletileg pozitívan hat a pályán nyújtott teljesítményre, továbbá a bevételeket is több csatornán keresztül növelheti. Ugyanakkor az ilyen típusú játékosokból viszonylag kevés van, így sok esetben maga a játékos még válogathat is az egyes ajánlatok között [Dobson – Goddard, 2001]. **A versengés a sztárok kegyeiért természetes módon növeli a béreket, ahogy a**

klubok (anyagi lehetőségeiknek megfelelően) túlcitálják egymást. Az esetükben az a gyanú, hogy semmiképpen sem lesznek alulfizetve.

A kérdés az, hogyan teremti elő ehhez a versenyhez szükséges forrásokat a klub? A következő részben García del Barrio és Pujol [2007] modelljéből kiindulva, azt több ponton ártértékelve vizsgálom a kérdést. **A bajnokság vizsgálata helyett a modell nagy részében a klubokat helyezem a középpontba.** Ezáltal átláthatóbb és az elemzés szempontjából relevánsabb modellt kaphatunk.

A klub bevételeiként négy típust különítettem el az előző fejezetben, ám ezek tovább szűkíthetők két olyan csatornára, amelyen keresztül a játékos hatással van klub nyereségére. Az első csoportba tartoznak azok a bevételek, amelyeket közvetlenül a pályán nyújtott teljesítmény befolyásol (f – *sportteljesítmény*), a másodikba pedig a kereskedelmi, avagy merchandising tevékenységek (m) bevételei kerülnek.

$$R = f(A_i, S_i, \varphi, \omega), m(A_i, S_i, \varphi)$$

A bevételeket alakító tényezők:

- a klubnál játékosokon keresztül felhalmozott átlagos képességek (A_i)
- a klubnál játékosokon keresztül felhalmozott kiemelkedő képességek (S_i)
- a klub átfogó jellemzői (φ)
- a klub nemzeti bajnokságának átfogó jellemzői (ϖ)

Az eddig leírtakkal összhangban a játékos képességei határozzák meg, hogy pályán és azon kívül nyújtott teljesítménye mennyiben növeli a munkaadó bevételeit, ezért jut kiemelt szerep ezeknek a képességnek a bevétel-függvényben.

A klub és a bajnokság jellemzői némi magyarázatra szorulnak. Mindegyik csapat eltérő múlttal, hírnévvel rendelkezik, eltérő a szurkolói bázisának mérete és földrajzi elhelyezkedése stb. Ezek olyan változók, amelyek minden bizonnyal kihatnak a csapat bevételtermelő képességére.

Ugyanakkor az is számít, hogy milyen nemzetiségű a csapat, azaz melyik bajnokságban szerepel hétről-hétre. Példának okáért Magyarországon az első osztályú meccsek közvetítési jogait mindössze 50 millió euróért adták el három évre [Népszabadság, 2012], ez csak „aprópénz” a már említett angol szerződés 5 milliárd fontjához képest. Ebből következik, hogy

egy angol középcsapat még a legjobb magyar együtteseknél is több pénzt lát ebből a forrásból. Ezzel szemben a merchandising, a klub egyéni népszerűsítése sokkal inkább az adott klub tulajdonságaitól függ.

A bajnokság bevételtermelő képessége is kihat tehát a klubok között felosztható összegre, így nem meglepő, hogy csak néhány nemzet bajnokságában találunk igazán sok szupersztárt, azaz az ilyen típusú játékosok koncentrációja igen magas. Spanyolországban még kirívóbb a helyzet, mivel ott a klubok egyénileg kötnek tévés szerződéseket, így a népszerű csapatok nagyságrendekkel magasabb összeghez jutnak ebből a forrásból, mint társaik.

Áttérve a költségekre, Garcia és Pujol [2007] a következő függvényt használta fel, amelyet én most az említett okokból a klub szintjére bontok le.

$$C = \sum_i wa_i^f(A_i) * A_i + \sum_i wa_i^m(A_i) * A_i + \sum_j ws_{ji}^f * S_j + \sum_j ws_j^m * S_j$$

A bevételi függvénnyel összhangban célszerű a béreket is két csoportra bontani: az egyik része a szigorúan vett sportteljesítmény (pályán nyújtott produkció), a másik része a merchandising, kereskedelmi tevékenységekben való részvétel után jár. Ez utóbbi például a klubot támogató szponzorok promócióban való szerepvállalást is jelentheti.

A gyakorlatban természetesen nem bontják fel ilyen formában a játékosok bérét, ám véleményem szerint elfogadható az érvelés, miszerint a klub nem csak azért fizet a labdarúgónak, hogy a mérkőzéseken játsszon. A bér egy része a játékos által a klubnak kölcsönzött népszerűségnek, rajongóknak tulajdonítható, **azaz a csapat a fizetés egy bizonyos hányadával honorálja a játékos kereskedelmi tevékenységekre kifejtett (pozitív) hatását.**

A képlet alapján látható, hogy annyi féle különböző bér van, ahány különböző kombinációja az A_i és S_j képességeknek lehetséges. A C költség-kifejezés első két eleme megegyezik a monopszónikus esetben tapasztaltakkal, amíg nem vontam be a modellbe a szupersztárokat (és velük együtt a nagyszámú kiemelkedő képességet).

Ugyanakkor a $wa_i(A_i)$ kifejezés némi magyarázatra szorul. **Azt jelenti, hogy az átlagos képességek után fizetett bér függ a képességek szintjétől, tehát végeredményben az átlagos játékosok kínálatától.** Ez a megállapítás összhangban van a korábban ismertetett

monopszónikus viszonyokkal, amelyben a felhasznált munkaerő szintje (az I. ábrán L_m) határozta meg a kifizetett bért.

A szupersztároknál ellenben nincsen ilyen kapcsolat, rájuk nem vonatkozik ez a fajta monopszónikus kizsákmányolás, így az esetükben a kiemelkedő tulajdonságaik után fizetett bér a következő módon írható fel:

$$\sum_j w s_{ji}^f * S_j + \sum_j w s_j^m * S_j$$

Tovább haladva a bevétel- és költségfüggvény felírásából megállapítható a profitfüggvény is, a kettő különbségeként. A kifejezést A_i és S_i szerint is deriválva a következő egyenleteket kapjuk [García - Pujol, 2007]:

$$\begin{aligned} \frac{\partial \pi}{\partial A_i} = 0 &\rightarrow w a_i^f(A_i) + w a_i^m(A_i) \\ &= \frac{\partial R}{\partial f} * \frac{\partial f}{\partial A_i} + \frac{\partial R}{\partial m} * \frac{\partial m}{\partial A_i} - A_i * \left(\frac{\partial w a_i^f}{\partial A_i} + \frac{\partial w a_i^m}{\partial A_i} \right) \end{aligned}$$

Illetve S_j szerint:

$$\frac{\partial \pi}{\partial S_j} = 0 \rightarrow w s_j^f + w s_j^m = \frac{\partial R}{\partial f} * \frac{\partial f}{\partial S_j} + \frac{\partial R}{\partial m} * \frac{\partial m}{\partial S_j}$$

Az első kifejezés utolsó eleme lesz az átlagos képességű játékosok alkalmazásán elért monopszónikus járadék: $(A_i * (\frac{\partial w a_i^f}{\partial A_i} + \frac{\partial w a_i^m}{\partial A_i}))$.

A klub tehát annyi A képességet használ fel, amennyi esetében az MRP megegyezik a kifizetett bér és a monopszónikus járadék összegével. Az első egyenlet utolsó eleme az egy átlagos képességen elért monopszónikus járadék, amit a továbbiakban **Z**-vel jelölök. A szupersztárokhoz kötődő képességeknél ugyanakkor nincsen ilyenféle torzítás a munkaadók javára, a modellben a sztárok egyelőre éppen az MRP-nek megfelelő bért kapják. Látható, hogy ez a kettő profitmaximalizáló feltétel, holott győzelem-maximalizáló klubot feltételeztem.

Ennek oka az, hogy **a klub igyekszik maximalizálni az átlagos játékosokon elérhető járadékait, majd utána ezt is felhasználja a sztárokért folyó versenyben.**

A győzelem-maximalizáló feltétel, ahol a sikerek jelentik a klub egészének hasznosságát:

$$\max_{S_i} U = U(A^*, S, \varphi_i)$$

Vegyük úgy, hogy minden csapatnak ugyanannyi átlagos képességre van szüksége, ezt jelzi az A^* . Feltételezésem szerint, García modelljét kiegészítendő, a két csapat teljesítménye közötti különbséget ezek szerint a szupersztárok számában kell keresni. Ez a feltétel azért is fontos, mert így nem válthatók ki a kiemelkedő képességek bizonyos számú átlagossal. Ennek érvényességét vizsgálom a 6. fejezetben.

A cél így az S , azaz a csapatonkénti szupersztár (kiemelkedő) képességek maximalizálása lesz, egy pénzügyi korlát mellett.

A korlát esetünkben azt jelenti, hogy egy klub addig tud a szupersztárokra költeni, amíg van miből, tehát az átlagos képességeken nyert monopozónikus járadékot használja fel a sztárok magához csábításához.

$$\pi = (A * Z) + E(f(S), m(S), \varphi, \omega) - (ws^f * S + ws^m * S) \geq 0$$

A klub profitfüggvényének első eleme az összes átlagos képesség és az egy képességen elért járadék szorzata, ami megegyezik az átlagos játékosokon elért profittal. Ez tulajdonképpen a tisztán monopozónikus esetben meghatározott profit. Az E kifejezés megmutatja a kizárólag a kiemelkedő képességekből származó bevételt, amely a klub és az adott bajnokság sajátosságaitól is függ. Az első két elem összegéből ki kell vonni a szupersztár képességekért kifizetett béreket.

A pénzügyi korlát itt azt jelenti, hogy a klub - legalábbis hosszú távon – nem akar veszteséges lenni. A siker érdekében rövid távú veszteségek tolerálhatók, ez a klubvezetés döntésének függvénye. A fék nélküli költekezés, azaz a szupersztárok fedezet nélküli alkalmazása is lehetséges taktika, ám hosszú távon nem járható út. Ezt bizonyítja néhány európai csapat sajnálatos története és csődbe menetele. A pénzügyi korlát hanyagolása tehát nem javasolt. A későbbiekben, az 5. fejezetben látható lesz, hogy a gyakorlati példák azt

mutatják, hogy a legtöbb klub mégis veszteséget termel. Ez a vonás is a győzelem-maximalizálás elméletét erősíti.

S szerint deriválva a profitfüggvény kifejezését a második derivált negatív lesz, így meghatározható az optimális S érték, ez a maximalizálási feltétel is egyben [García – Pujol, 2007]. Ezzel ki lehet számolni, hogy mennyi kiemelkedő-képesség mellett érhető el a pénzügyi korlát.

A klub végeredményben úgy díjazza a legjobb képességekkel rendelkező játékosokat, hogy az összes profitot (köztük az átlagos játékosoktól szerzett járadékokat is) kifizeti nekik, nem csak azt, ami közvetlenül a sztárok alkalmazásából származik. Ezzel lényegében az MRP-nél is nagyobb mértékű bért biztosítanak számukra.

4.3 A folyamat a játékosok szemszögéből

A felvázolt rendszert a játékosok szemszögéből vizsgálva azt láthatjuk, hogy a legtöbb kiváló képességgel rendelkező labdarúgók, azaz a szupersztárok élvezik a legerősebb alkupozíciót. Az ő szolgálataikért versenyeznek a tehetős klubok, így a játékos tulajdonképpen még válogathat is az ajánlatok közül. Ők lesznek a munkaerőpiac győztesei, akik „mindent visznek” (de legalábbis a járadékok egy részét biztosan).

A pontosan kézhez kapott fizetés az adott játékos által birtokolt átlagos és kiváló képességek kombinációjából következik. A normál képességekért még a legjobb focisták is ki vannak téve a klub által gyakorolt monopozónium erőnek, ám a kiváló képességeken az elbukott összeget tulajdonképpen „visszanyerhetik”.

A gyakorlatban a 3.2 fejezetben ismertetett szituációs tényező is befolyásolja, hogy mennyire tudja kihasználni egy szupersztár az ismertségéből és képességeiből fakadó előnyét másokkal szemben.

4.4 A kettős munkaerőpiac következményei

A modell szerint a győzelem-maximalizáló klub tehát nem profitál a monopozónium helyzetéből. Nem lehet fekete-fehér módon, végletekben gondolkodva szemlélni a labdarúgók munkaerőpiacát, azt állítva, hogy minden focista túlfizetett.

A 4. fejezetet összefoglalva a helyzet az, hogy a játékosok többsége – számottevő kiemelkedő képesség híján – alacsonyabb bért kap, mint amennyivel hozzájárul a klub eredményességéhez. Ugyanakkor a munkaerőpiac másik részében a szupersztárok kihasználva képességeiket és ismertségüket, magasabb bért kapnak, mint amennyit a bevételekhez való hozzájárulásuk indokolna. Ők dominálják a munkaerőpiac egészét, torzított lesz a bérek eloszlása.

A következő fejezetben ennek gyakorlati helytállóságát vizsgálom meg.

5. Empirikus bizonyítékok a szupersztár hatás létezésére

A modell ismertetése után több szerző kutatásait összesítve keresek bizonyítékokat a szupersztár-hatás létezésére. **A kapott eredmények azt a vélekedést látszanak alátámasztani, amely szerint néhány kiemelkedő labdarúgó képes megszerezni a jövedelmek nagy részét a piacon.**

Ahogy arra a bevezetésben utaltam, az európai ligákban megnehezíti a pontos kimutatások készítését, hogy nem lehet minden játékos pontos bérét ismerni, mivel nincsen erre vonatkozó információszolgáltatási kötelezettség. Ugyanakkor összesített, csapatszintű bértömegeket viszonylagos biztonsággal meg lehet ismerni.

Az információhiány kiküszöbölése érdekében a legtöbb, béreket vizsgáló kutatás a játékosok piaci értékét veszi alapul a fizetések helyett, mondván, ha egy játékos bérét piaci alapon határozzák meg, akkor az szoros kapcsolatban állhat a labdarúgó becsült összértékével. A játékosok értékének (Market Value) kiterjedt adatbázisát a szakmai körökben elismert TransferMarkt biztosítja.⁵

A szakértők által becsült piaci érték gyorsan nőhet, vagy csökkenhet, ellenben a játékosok bére általában csak egy új szerződés megkötésekor változhat. Az időbeli eltérés ellenére széles körben elfogadott ez a módszer a bérek közelítésére.

Elsőként García és Pujol [2007] saját vizsgálatát hozom példaként, amely a spanyol első osztály, a Primer División 2001-2002-es szezonját vizsgálta. Arra a következtetésre jutottak, hogy a sztárok a kluboknak nyújtott hozzájárulásukhoz képest aránytalanul magas béreket kapnak. Garcíaék szerint ez a „győztes mindent visz” piaci erőviszonyok meglétét erősíti. Az eredményekből arra következtettek, hogy ez a kettős munkaerőpiac elmélet más futballbajnokságokban, de akár más csapatsportágakban is megállhatja a helyét.

⁵Forrás: <http://www.transfermarkt.co.uk>

Regressziós vizsgálatuk során a játékosok ismertségét és népszerűségét proxy változók segítségével vonták be a modellbe. Ehhez az internetet hívták segítségül. Minden vizsgált játékoshoz hozzárendelték a nevére talált hivatkozásokat, azzal a megkötéssel, hogy kiszűrték mindazokat, amelyek biztosan a labdarúgó sportteljesítményéhez kapcsolódott. Ezáltal képesek voltak egy olyan mérőszámot kialakítani, amely kizárólag a népszerűség egy formáját mérte. Kutatásuk eredményeként valóban azt kapták, hogy a legnépszerűbb és egyben valóban tehetséges labdarúgók értéke (és bérezése) volt a legmagasabb a 2001-2002-es spanyol szezonban.

A focista béreket meghatározó tényezők vizsgálata egyébiránt az elmúlt 15-20 esztendőben lett egyre gyakoribb, feltehetően nem függetlenül attól a tényről, hogy a fizetések ekkor kezdtek igazán nagyfokú növekedésbe. Az első, igazán átfogó tanulmány Lucifora és Simmons [2003] nevéhez kötődik, akik az olasz Serie A és Serie B 1995-1996-os szezonját vették górcső alá. Összesen 533 játékost tartalmazó mintát elemezve arra jutottak, hogy az egyéni sportteljesítménynek van a legnagyobb hatása a bérek alakulására. Erős kapcsolatot mutattak ki a fizetés és a gólok, gólpasszok száma között, ami a szupersztár-hatás meglétére utal.

Ez összhangban van azzal a 4.2 fejezetben kifejtett megállapítással, miszerint a csatárok (gólszerzők) könnyebben válnak szupersztárrá, így gyakrabban keresnek kiemelkedő béreket.

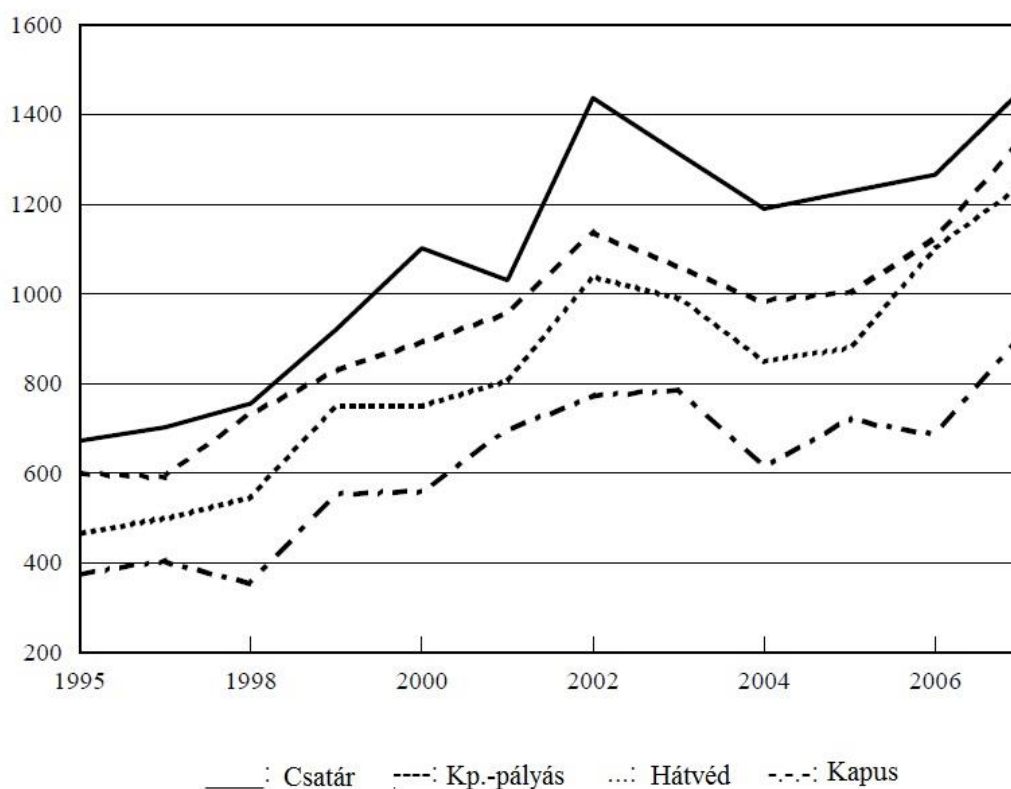
Hasonló végkövetkeztetést állapított meg Lehmann és Schulze [2008] kutatása, amely a német Bundesliga két egymást követő szezonjában (1998-2000) pályára lépő 651 játékost vizsgálta. **Ők is azt találták, hogy a statisztikailag leginkább szignifikáns hatást a sportteljesítmény jelenti a bérekre. A népszerűség hatásait elemezve szintén pozitív kapcsolatot fedeztek fel, ám szerintük a növekvő ismertség határterméke csökkenő a fizetésre nézve.**

Hasonlóan a német bajnokság adataiból indult ki Marcel Battre, Christian Deutscher és Bernd Frick [2008]. Megerősítve az eddigi kutatásokat, náluk is a sportteljesítmény különböző mutató bizonyultak a legerősebb, béreket befolyásoló tényezőnek. Ezek a következők voltak: pályafutás során játszott mérkőzések száma, összes válogatottbeli szereplés, tavalyi szezon válogatottbeli szereplései. Ezen változók nemlineáris módon hatottak a bérekre.

Frick et al. [2008] érdekes megállapítása, hogy az időben közelebbi események, teljesítmények sokkal nagyobb mértékben hatnak egy-egy játékos piaci értékére (ezáltal pedig a bérezésére). Ez azt mutatja, hogy a tehetség, a kiemelkedő képességek nem jelentenek automatikus szupersztár státuszt, ezért folyamatosan jól kell teljesíteni. Időben tehát a szupersztárok pozíciója is támadható lehet.

Ebben a kutatásban posztonként is elemezték a játékosok béreit a 2007-2008-as Bundesliga-szezonban. Ahogy a **II. ábrán** látható, a legalacsonyabb átlagbért a kapusok kapták, őket követték a védők, a középpályások, legvégül a csatárok. Bár az egyes csoportokon, posztokon belül nagy volt a szórás, az átlagos értékek alapján újabb bizonyítékot találunk a szupersztár-hatás támadókat favorizáló tulajdonságára.

Posztonkénti átlagos játékos bérek (ezer euróban)

II. ábra

Forrás: Battré et al. [2008] p. 9.

A legjobbak néhány helyen való tömörülését bizonyítja az amerikai MLS bajnokság példája. A tengerentúlon nyilvánosságra hozzák a béreket, minden játékosról név szerint lehet tudni, hogy mennyit keres a szerződésében foglaltak alapján. **Eszerint 2011-ben a 18 együttest felvonultató ligában mindössze két csapatnál (Los Angeles Galaxy és New York Red Bulls) koncentrált az összes fizetés 33 %-a** [NY Times, 2011]. A Galaxy együttese végül sikeresen meg is védte bajnoki címét abban a szezonban, tehát nem volt hiábavaló a nagy költsékezés.

Érdemes megvizsgálni az 5. fejezet modelljében ismertetett pénzügyi korlát gyakorlati szerepét is. Az angol Premier League 2010-2011-es szezonjáról publikált pénzügyi adatokat megvizsgálva azt láthatjuk, hogy összesen 361 millió fontos veszteséget értek el egy év alatt. Ez egyben azt is jelenti, hogy sikeresen elköltötték a rekordnak számító, 2,3 milliárd fontos összbevételüket. A húsz csapat közül mindössze nyolc zárt pozitív mérleggel, együttes profitjuk még a 100 millió fontot sem érte el [Transferleague, 2012]

Ez azt mutatja, hogy a klubok többsége győzelem-maximalizálásra törekedett, még azt is megengedve magának, hogy eközben veszteséggel zárjon. A pénzügyi korlát így alig érvényesült a gyakorlatban, a klubok közül a Manchester City például a futball-történelem legnagyobb, egy szezonbeli veszteségét érte el 197 millió fonttal [Transferleague, 2012]. Addig, amíg tehetős üzletemberek állnak egy csapat mögött, ez nem okozhat nagy gondot, ám a tendencia hosszú távú fenntarthatósága legalábbis megkérdőjelezhető.

6. A sztárok hatása az eredményességre

Az előző fejezetekben megállapítottam, hogy a labdarúgás munkaerőpiacán érvényesül a Rosen-féle „szupersztár-hatás”, azaz a játékosok egy relatív kis csoportja képes megszerezni a jövedelmek nagy részét, a bérek eloszlása általában torzított. A klubok győzelem-maximalizáló magatartásából adódóan az átlagos játékosokon elért profitot is a sztárok béreként fizetik ki. **Célként a minél több győzelem elérését határoztam meg. Ennek eléréséhez anyagi lehetőségeiktől korlátozva a lehető legtöbb kiemelkedő képességet kívánják felhalmozni a kluboknál.**

A dolgozat 6. fejezetében azt vizsgálom, hogy a gyakorlatban vajon milyen mértékben jelenik meg az eredményekben az, ha egy csapat sokat költ játékosaira.

A szakirodalom kimeneteli bizonytalanságaként (*uncertainty of outcome* - UO) jellemzi a sportban azt a helyzetet, amikor a verseny, vagy mérkőzés végeredménye bizonyos fokig előre meg nem jósolható [Forest – Simmons, 2002]. Ezt sokszor a sport iránti érdeklődéssel kötik össze, azt állítván, hogy kevesebben néznek egy adott versenyt, ha többé-kevésbé előre lehet tudni a győztes kilétét, vagy ha egy csapat hosszú időn át domináns szerepet tölt be. Ugyanakkor a kimenetel bizonytalansága szélsőséges értelmezésben azt is jelentheti, hogy teljesen véletlenszerű, hogy melyik csapat nyeri az adott mérkőzést.

Könnyen belátható azonban, hogy a gyakorlatban vannak tényezők, amelyek megbontják ezt a tökéletes kiszámíthatatlanságot. Az egyik, talán legfőbb ilyen tényező a játékosok képességeiben keresendő. **A dolgozat eddigi állításaival összhangban azt feltételezem, hogy a csapatok eredményességét leginkább a kiemelkedő képességekben, azaz a sztárok számában való eltérés okozza.** A több szupersztár pedig nagyobb bértömeget eredményez a klubnál a már kifejtett szupersztár-hatás miatt.

Ez a tény lehetővé teszi, hogy a bérek segítségével meghatározzam a sikerek és a győzelem-maximalizálásra törekvő magatartás közti kapcsolat erősségét.

6.1 A felhasznált adatbázisról

A vizsgálathoz az angol Premier League 2001-2002-es és 2010-2011-es szezonja közötti adatokat használtam fel. A csapatonként összesített, játékosokra költött bérek összegének forrása a Deloitte évenkénti kimutatásai [Telegraph, 2012b].

Az elérhető, korábban publikált elemzésekkel ellentétben meglátásom szerint nem célszerű az abszolút értékben kifejezett bértömeggel számolni. Helyette kiszámoltam minden szezonban az átlagos, összesített béreket (**VI. táblázat**), majd a vizsgálathoz ettől az átlagtól való eltérést használtam fel. Ezáltal pontosabb képet kaphatunk a csapatok relatív költségezéséről (*Wage_diff_mean*). Végző soron az elért eredmények igazi értékét is csak mások teljesítményéhez képest lehet megállapítani.

Az egyes csapatok eredményességének mutatójaként a szezononként elért pontszámokat választottam (*Points*). Ebből egy másik változót is generáltam, amely az előző szezonokban elért pontokat adja meg. Azt feltételezem, hogy a teljesítmény nem független a megelőző szezonban mutatott formától (*Prev_Points*).⁶

Végezetül a csapatok átigazolási egyenlegét is felhasználtam. Ez megmutatja, hogy az adott szezonbeli két időszak (nyári és téli átigazolási ablak) összes ügyletéből származó bevétel és kiadás között milyen különbség van. Mivel az eredményekre az új játékosok megvétele hat pozitívan, ezért a kiadás szerepel majd pozitív előjellel. Tehát azok a klubok, amelyek nagyobb értékben adtak el játékosokat, mint vettek, azok ebben a felfogásban negatív egyenleggel zártak (*Net_Transfer*).

Természetesen fennáll annak a veszélye, hogy egy kiugróan drága játékos torzítja az eredményt, ám tulajdonképpen ez sem okoz problémát, ha feltételezzük, hogy kizárólag szupersztárokhoz köthető hatalmas átigazolási díj. Tapasztalatom szerint a gyakorlatban ez a feltétel rendszerint megállja a helyét, ritka, hogy nem egy nem kellően körültekintő menedzser vagyonokat áldozzon egy közepes képességű játékosra.

⁶ Egy győzelemért 3, míg egy döntetlenért 1 pont jár. A vereség 0 pontot eredményez.

A vizsgált 10 szezonban összesen 35 klub fordult meg a Premier League-ben, a feljutás-kiesés rendszere⁷ miatt viszonylag nagy volt a fluktuáció. Mindössze 10 együttes szerepelt mind a tíz szezonban. A húszcsapatos bajnokság ennyi idő alatt értelemszerűen 200 megfigyelést produkált, ám egyes adatok hiányoznak, így a végleges szám (vizsgálattól függően) valamivel kevesebb volt.

Elkerülhetetlen, hogy néhány fontos tényező ne maradjon ki, ám jelen dolgozatban csak a hipotézis szempontjából fontosnak tartott változók hatását veszem górcső alá. Példának okáért nem csak a nemzeti bajnokságban szerepeltek ezek a csapatok, hanem számos hazai kupasorozatban, vagy akár nemzetközi megmérettetéseken is. Ebből adódóan a bajnoki szereplés nem az egyedüli mércéje a sikerességnek. A valósághoz képest minden bizonnyal torzítottak lesznek a kapott eredmények, ám a trend megközelítőleg pontos lehet.

Egy későbbi kutatásban mindenképpen érdemes lehet a változók szélesebb körének bevonása annak érdekében, hogy más, releváns összefüggéseket lehessen feltárni.

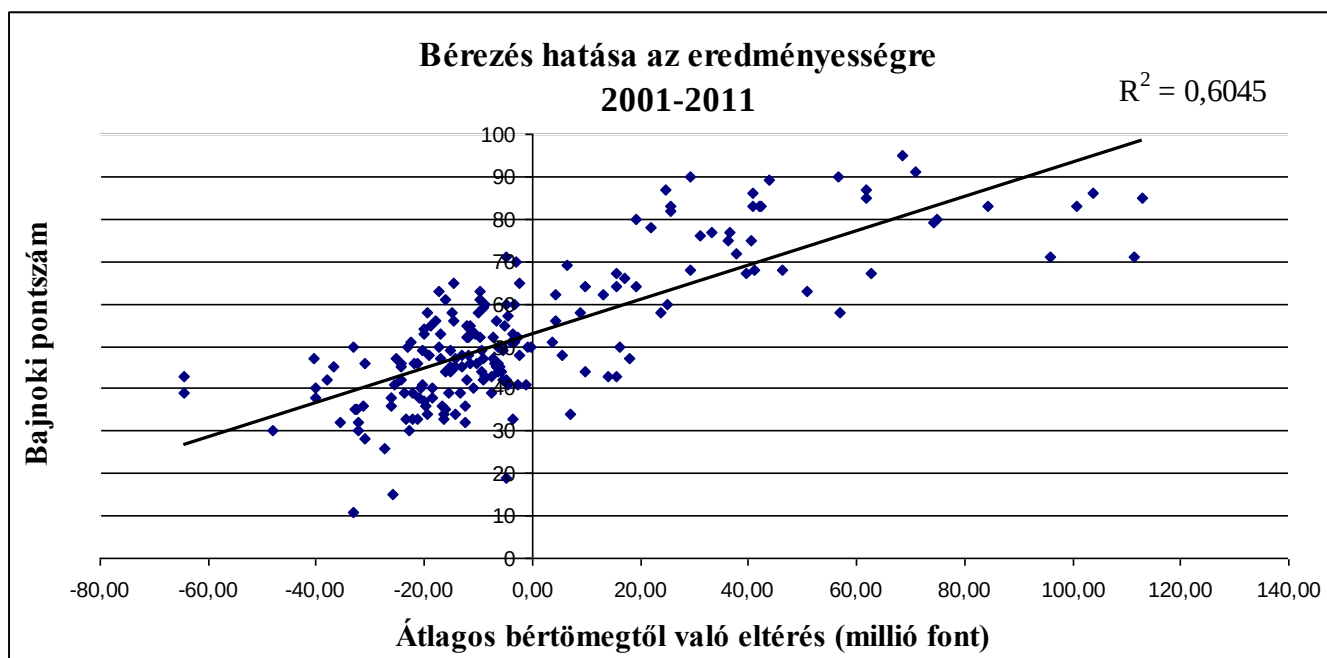
6.2 A bértömeg hatása a bajnoki szereplésre

Mindenekelőtt a fejezet elején feltett kérdést boncolgatom, azaz a magas költsékezés vajon mennyire jelenik meg a bajnoki eredményekben?

A 35 vizsgálatba bevont csapat minden egyes Premier League-szezonja egy pontot jelent az **I. grafikonon**. Az átlagot az Y tengely jelképezi, az attól negatív vagy pozitív irányba való eltérés mértékét az X tengely mutatja. Kizárólag a bérek átlagtól való különbözőségének hatása látható a bajnoki pontszám tekintetében.

A grafikonra illesztett lineáris trend viszonylag jól illeszkedik a megfigyelések értékeihez. A kapott többszörös determinációs együttható, az R^2 0,6419, ami jó magyarázóerőt mutat.

⁷ A Premier League-ben minden szezon végén az utolsó három helyezett (18-20. hely) kiesik és a másodosztályban (Championship) folytatja a következő idényben. Ezzel párhuzamosan van három feljutó, a másodosztály három legjobb csapata. Nyílt bajnokságról beszélhetünk tehát.

I. grafikon

Forrás: saját számítás, adatok forrása: [Telegraph, 2012b] és [Transferleague, 2012]

Egy másik próbálkozás során az értékeket 70-el eltolva logaritmikus trendet illesztettem a grafikonhoz, ám ekkor az R^2 értéke mindössze 0,4888 volt (**III. grafikon**). Azért növeltem 70-el az átlagtól való eltéréseket, hogy ne legyen köztük negatív érték. A növelés mértékét pedig az határozta meg, hogy a legkisebb kiinduló érték -64,38 volt.

Az I. grafikon első ránézésre is sok mindent elárul. Látható, hogy minél többet költöttek az egyes klubok a játékosok fizetésére, annál magasabb pontszámokat értek el a bajnoki szezon során. **Feltűnő, hogy a legtöbb megfigyelés átlag alatti költekezést örökített meg, amely arra utal, hogy néhány erősebb csapat, több szezonon át mindig magasán a többség szintje felett fizetett játékosainak.** Az Arsenal-Chelsea-Liverpool-Manchester United négyes tagjai, tehát az angol futball leghíresebb klubjai az összes vizsgált szezonban bőven az átlag feletti bértömeggel operáltak.

A következő fontos megállapításom az, hogy a pontszámok bértömeg szerinti növekedését csökkenő „határtermék” jellemzi. Az I. grafikon adatai szerint az átlagnál 20 millió fonttal nagyobb költekezési szint után már nincsen kiemelkedően magas bajnoki pontszám. Ez azt jelenti a gyakorlatban, hogy egy bizonyos szint után kvázi „felesleges” újabb font milliókkal jutalmazni a játékosokat, mivel az úgysem fog megjelenni az eredményekben.

A gyakorlatban a csökkenő határtermék oka lehet továbbá, hogy egy szezonban minden csapat 38 mérkőzést játszik, ami $38 \cdot 3 = 114$ pontban maximalizálja a megszerezhető pontok számát. Ugyanakkor a vizsgált 10 szezonban a legmagasabb értékek átlaga +20 millió fontos eltérés után 85 pont körül alakultak, ami azért azt jelenti, hogy lenne mozgástere a pontszámok növekedésének. A csökkenő határtermék hatása, hogy a vizsgált megfigyelések utolsó 10%-ára már nem érvényes a lineáris trend, az addig viszonylag jó illeszkedés megszakad.

Az átlagos bértől való eltérés és a bajnoki pontok közötti kapcsolatot a Gretl (1.9.9. verzió) nevű statisztikai program segítségével is modelleztem, a kapott eredmények a lenti táblán olvashatók.

A modell szignifikánsnak tekinthető, magyarázóereje jó (60,44%). A változók egyedileg is szignifikánsak a kapott p-értékek szerint. A konstans (const) a következő módon értelmezhető: a tengelymetszeti pontban, azaz az átlagos bértömegű klub esetében becsült bajnoki pontok száma 52,66.

Az átlagos bérezéstől való +1 millió fonttal való eltérés a modell szerint 0,406 plusz bajnoki pontot eredményez, tehát a magasabb bérezés, amelyet a több szupersztár alkalmazásának tulajdonítottam, megjelenik az eredményekben is. A kapott eredmény azért is szignifikáns, mert 10, egymást követő szezon adataiból indultam ki.

Model 1: OLS, using observations 1-350 (n = 193)					
Missing or incomplete observations dropped: 157					
- Dependent variable: Points					
	Coefficient	Std. Error	t-ratio	p-value	
const	52,6684	0,745418	70,6562	<0,00001	***
Wage_diff_mean	0,40687	0,0238141	17,0852	<0,00001	***
-					
Mean dependent var	52,66839	S.D. dependent var		16,42324	
Sum squared resid	20482,86	S.E. of regression		10,35568	
R-squared	0,604477	Adjusted R-squared		0,602406	
F(1, 191)	291,9051	P-value(F)		2,50e-40	
Log-likelihood	-723,9942	Akaike criterion		1451,988	
Schwarz criterion	1458,514	Hannan-Quinn		1454,631	

Forrás: saját számítás, adatok forrása: Telegraph [2012b] és Transferleague [2012]

6.3 Az elitbe való bekerülés ára

A megfigyelések szerint mindössze egyszer fordult elő, hogy olyan klub végzett a bajnokság első négy helyének valamelyikén, amely az átlagnál kevesebbet költött játékosbérekre. Ez a 2001-2002-es szezon negyedik helyezettje, a Newcastle United volt, amely közel 5 millió fonttal kevesebbet költött, mint az átlag. Rendszerint a legjobbak által kifizetett összeg sokkal magasabb volt, mint a többi együttesé.

Az első négy csapat bértömege az átlaghoz képest (2001-2011)							
Szezon	2001-02	2002-03	2003-04	2004-05	2005-06	2006-07	2007-08
1. helyezett	24,71	40,76	29,35	68,51	70,79	43,80	61,90
2. helyezett	19,21	21,86	74,25	25,61	42,19	84,30	112,90
3. helyezett	33,21	6,46	36,35	36,61	25,69	29,10	42,10
4. helyezett	-4,79	15,66	25,05	23,81	39,69	41,20	31,20
Többet költők száma	4	2	0	0	0	0	0
	2008-09	2009-10	2010-11				
	56,74	103,84	74,92				
	40,84	61,84	111,52				
	100,84	40,54	96,02				
	37,64	-3,16	46,42				
	0	3	1				

VII. táblázat

Forrás: saját gyűjtés, adatok forrása: [Telegraph, 2012b] és [Transferleague, 2012]

A VII. táblázat adatai szerint az is ritka volt, hogy egy klub ennél a négy csapatnál nagyobb mértékben lépje túl az átlagos bért. 2003 és 2009 között, azaz hat szezonon át mindig azok végeztek ezeken a helyeken, akik a legtöbbet is költötték.

A gyakorlat mindazonáltal azt mutatja, hogy kell egy kis idő, amíg a nagy befektetés eredményt hoz. Ez igaz a magas bérekre épp úgy, mint a kimagasló átigazolási költségre. Például a 2010-11-es idény bronzérmese, a Manchester City a megelőző két idényben 82, illetve 133 millió fontot költött abszolút értékben bérekre. Hasonló utat járt be 6-7 évvel korábban a Chelsea csapata. Látható, hogy a hirtelen megugró kifizetések, a sztárok csapathoz csábítása csak ritkán eredményez azonnali sikereket, kell néhány szezon az elengedhetetlen csapatépítéshez.

Visszatérve a VII. táblázathoz: a csapatok célja nem lehet más, mint bekerülni a Premier League első négy helyezettje közé (ha erre reális lehetőségük van). Az első négy pozíció

ugyanis a Bajnokok Ligájában való indulás jogát vonja maga után,⁸ továbbá magasabb televíziós és szponzori pénzek érkeznek ezekhez a csapatokhoz. Az így elért magasabb bevétel fedezheti az átlagon felüli kiadásokat.

Összefoglalva, ha egy klub viszonylag rendszerességgel eléri az első négy hely egyikét, akkor nehezen lehetnek pénzügyi gondjai. Nyugodtan nevezhetjük ezeket a klubokat a bajnokság elitjének. **Ugyanakkor az elitbe való betörés nem egyszerű, komoly költségei vannak, amelyet a megelőző szezonok bérkiadásával és átigazolási kiadásával közelíthetünk legjobban.**

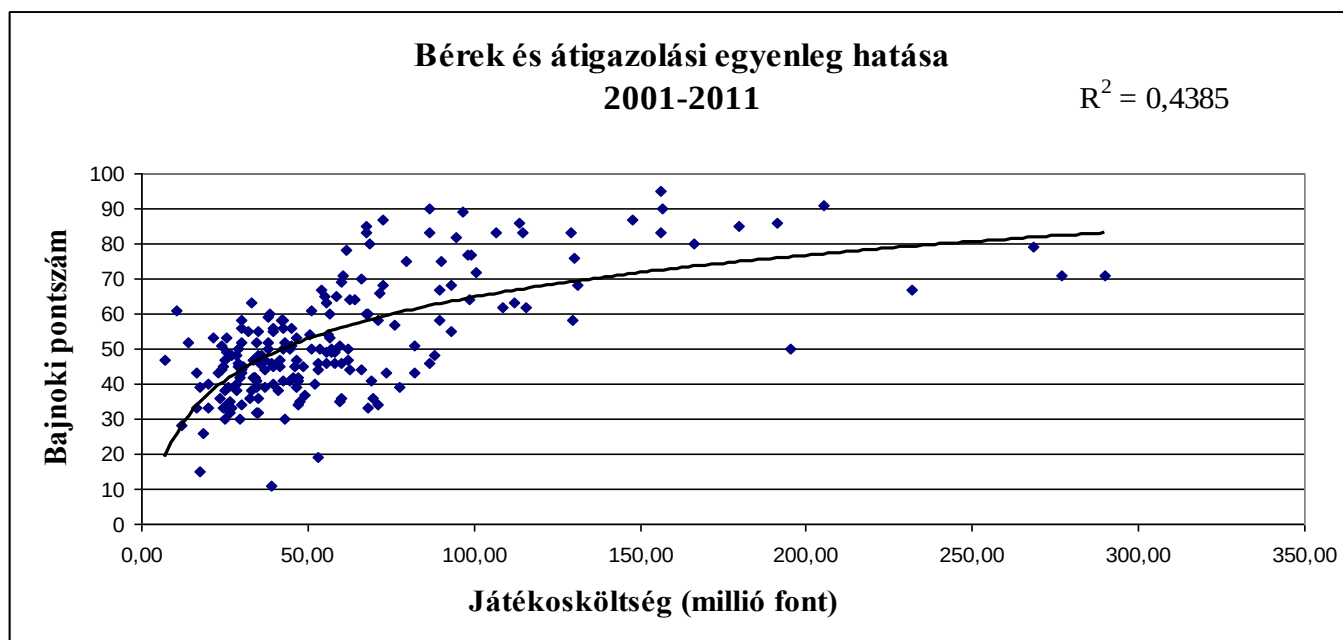
6.4 A teljes játékosköltség hatása

Játékosköltség alatt az adott szezonban, az adott csapathoz tartozó átigazolási egyenleg és összes kifizetett bér összegét értem. A már meglévő játékosokat és piaci értéküket nagymértékben leképező bértömeg mellé jön az érték, amennyiért az átigazolási piacon megerősítették a keretet. Gyakorlatban ez kifejezheti a csapat erősségét, amolyan proxy változóként alkalmazható erre a célra.

A II. grafikonon látható a játékosköltség és a bajnoki pontszám közötti kapcsolat. Egyik csapat sem adott el az éves bértömegnél nagyobb értékben játékosokat, így negatív szám nem szerepel a beviteli adatok között.

A kapott eredményre a lineáris trendnél ($R^2=0,3973$) jobban illeszkedett a logaritmikus, amely többszörös determinációs együtthatója 43,81% volt. Ugyanakkor a magyarázó erő összességében csökkent annál, mint amit az I. grafikonnál kaptam, szimplán a béreket vizsgálva. A trenddel való közelítésünk tehát nem lett pontosabb.

⁸ A Bajnokok Ligájában nagyon magas pénzdíjakat eredményezhet egy sikeres szereplés, hosszú időre könnyíthet egy csapat pénzügyi helyzetén.

II. grafikon

Forrás: saját számítás, adatok forrása: Telegraph [2012b] és Transferleague [2012]

Az átlagos értékhez (kb. 30-50 millió font) képest magasabb játékosköltség kezdetben a trend által vizionálnál több bajnoki pontot eredményezett. Az átlagnál 4-szer, 5-ször, vagy 6-szor nagyobb költség viszont a trend alatt van, azaz az ilyen nagymértékű költsékezés nem jelentkezett az eredményekben. **Csökkenő „határtermékről” beszélhetünk ebben az esetben is.**

Más formában kiszámolva:

Model 2: OLS, using observations 1-350 (n = 193)				
Missing or incomplete observations dropped: 157				
Dependent variable: Points				
	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>
const	39,1373	1,5168	25,8026	<0,00001 ***
Player_Cost	0,218921	0,0195093	11,2214	<0,00001 ***
Mean dependent var	52,66839	S.D. dependent var	16,42324	
Sum squared resid	31210,64	S.E. of regression	12,78305	
R-squared	0,397324	Adjusted R-squared	0,394169	
F(1, 191)	125,9200	P-value(F)	9,04e-23	
Log-likelihood	-764,6372	Akaike criterion	1533,274	
Schwarz criterion	1539,800	Hannan-Quinn	1535,917	

***Forrás:** saját számítás, adatok forrása: Telegraph [2012b] és Transferleague [2012]*

Egy olyan változót vontam be (átigazolási egyenleg) az eddigiekhez képest, amelyről azt gondolhatjuk, hogy jól jellemzi egy-egy klub erősségét. Mégis, akkor miért lett rosszabb a modell? (A modell R^2 értéke 60 százalékról 39-re csökkent.)

Meglátásom szerint ezen „anomália” mögött az áll, hogy a szupersztárokért nem kell minden esetben hatalmas összegeket kifizetni. Ahogy a 2. fejezetben már kifejtettem, megeshet, hogy a játékos (átlagos vagy szupersztár) ingyen távozik a klubjától, vagy valamilyen okból relatíve olcsón túladsz rajta. Az új csapatnál azonban a bérük ettől nem lesz kevesebb, hiszen a játékos képességei és ismertsége várhatóan változatlan maradt. Ebből következik, hogy egy klub igazi erősségét leginkább a bértömeg nagyságával mérhetjük, mivel abban biztosan megjelenik a szupersztárok jelentette többlet.

6.5 Kibővített modell

Végül egy olyan modellt vizsgálok, amelyben az átlagos bértől való eltérés mellett szerepel az előző szezon teljesítménye (előző évad bajnoki pontjai) és az átigazolási egyenleg. Az előző pont játékosköltség változóját elhagytam ebben az esetben. A felhasználásra került tényezőktől azt várhatjuk, hogy pozitívan hatnak az elért pontok számára

A következő kimutatást kaptam:

Model 3: OLS, using observations 1-350 (n = 164) Missing or incomplete observations dropped: 186 Dependent variable: Points					
	<i>Coefficient</i>	<i>Std. Error</i>	<i>t-ratio</i>	<i>p-value</i>	
const	24,3093	4,4831	5,4224	<0,00001	***
Wage_diff_mean	0,185982	0,0402157	4,6246	<0,00001	***
Prev_Points	0,527181	0,079859	6,6014	<0,00001	***
Net_Transfer	0,031465	0,0321552	0,9785	0,32929	
Mean dependent var	55,14024	S.D. dependent var		16,03519	
Sum squared resid	13408,57	S.E. of regression		9,154429	
R-squared	0,680076	Adjusted R-squared		0,674078	
F(3, 160)	113,3730	P-value(F)		2,12e-39	
Log-likelihood	-593,8161	Akaike criterion		1195,632	
Schwarz criterion	1208,032	Hannan-Quinn		1200,666	

Forrás: saját számítás, adatok forrása: *Telegraph* [2012b] és *Transferleague* [2012]

A kapott regressziós modell magyarázóereje igen jónak mondható, az R^2 68% lett. Hasonlóan a modell két változója is szignifikáns, a p-érték nagyon alacsony mind az átlagtól való eltérés, mind az előző évad pontjait tekintve. A transzfer, átigazolási egyenleg változója ellenben nem szignifikáns, ezért a következő lépésben tesztelem, hogy elhagyása miként hat a modellre.

Az átalakított, módosított modell:

Model 4: OLS, using observations 1-350 (n = 164)					
Missing or incomplete observations dropped: 186					
Dependent variable: Points					
	Coefficient	Std. Error	t-ratio	p-value	
const	25,523	4,30752	5,9252	<0,00001	***
Wage_diff_mean	0,201238	0,037066	5,4292	<0,00001	***
Prev_Points	0,509909	0,0778738	6,5479	<0,00001	***
-					
Mean dependent var	55,14024	S.D. dependent var		16,03519	
Sum squared resid	13488,82	S.E. of regression		9,153222	
R-squared	0,678162	Adjusted R-squared		0,674164	
F(2, 161)	169,6255	P-value(F)		2,32e-40	
Log-likelihood	-594,3054	Akaike criterion		1194,611	
Schwarz criterion	1203,910	Hannan-Quinn		1198,386	

Forrás: saját számítás, adatok forrása: Telegraph [2012b] és Transferleague [2012]

Három kritérium szerint is (Adjusted R², Akaike criterion, Schwarz criterion) is jobb lett a modell, így elfogadom a változó elhagyását.

A képlet:

$$Points = \beta_0 + \beta_1 * Wage\ diff\ mean + \beta_2 Prev\ Points$$

$$Points = 25,523 + 0,201238 * Wage\ diff\ mean + 0,509909 * Prev\ Points$$

Az így kapott képlet változóinak értelmezésével egy közelítő értéket kaphatunk az egyes tényezők eredményekre vonatkozó hatásáról. A konstans ebben az esetben is a tengelymetszetet jelöli, tehát minden egyéb tényező 0 értéke mellett azt várjuk, hogy 25,523 pontot szerez egy csapat. Mindennek leginkább viszonyítási alapként van szerepe a modellben.

Az eredményekből az is leolvasható, hogy **a várható, becsült pontszám 0,2-vel nő, ha egy klub az átlagnál egy millió fonttal többet költ bérékre** (minden egyéb tényező változatlansága mellett). Ez az eddigi eredményekkel összhangban azt mutatja, hogy pozitív irányú kapcsolat van a bértömeg és a pontszámok alakulása között.

Hasonló módon a modell szerint, ha egy csapat egy ponttal többet szerzett az előző idényben, akkor várhatóan 0,5 egységgel magasabb pontszáma lesz az aktuális szezonban. Nem meglepő módon tehát nem mindegy, hogy a megelőző időszakokban hogyan teljesített egy csapat. Bár akadhatnak nagy ingadozások, összességében a trend az, hogy egy csapat teljesítménye némileg kikövetkeztethető a korábban mutatott formája alapján. Mindezt a gyakorlat is alátámasztja, szinte mindig ugyanaz a 4-5 csapat végzett a Premier League tabella első negyedében, bár egyes időszakoknak voltak jól teljesítő más együttesei is. **(VIII. táblázat)**

Összességében tehát a gyakorlati példák és adatok alapján belátható, hogy a futballista-bérek magasabb szintje jobb eredményeket produkál. A kimagasló bértömegek mögött jellemzően az alkalmazott szupersztárok relatíve nagy száma áll, mivel ők piaci erejüket felhasználva megszerzik a bérek jelentős részét. Ebből egyúttal az is következik, hogy a győzelem-maximalizáló klubok számára racionális választás lehet a szupersztárok számát maximalizálni, hiszen ez vezethet el a hön áhított sikerekhez.

Ugyanakkor a rendelkezésre álló, vizsgált adatok szerint a kifizetett bérek bajnoki pontokra gyakorolt határterméke csökkenő, egy bizonyos mérték után arányaiban már nem jelentenek nagy változást. A magas bértömeggel rendelkező klubok viszont sok esetben azért kénytelenek sokat kifizetni a sztároknak, hogy a csapatnál tartsák őket. Egy pont után jellemzően a sztárok bére már nem az eredményességért jár, hanem egyszerűen a hosszú távú megtartásukat célozzák meg vele.

A nagy és sikeres klubok tehát jellemzően sok szupersztárt tartanak keretükben. Más megközelítésben ez a tendencia egy fegyverkezési versenyhez is hasonlítható, ahol az eredményes szereplés mellett a pozíció védelme, a versenytársak (klubok) elrettentése is cél lehet. Sarkosan fogalmazva, két szembenálló fél viszonylatában akár egy atombomba is elég lehet a másik elpusztítására. Példának vehetjük az USA és Szovjetunió hidegháború alatt konfliktusát, amely során mindkét oldal tiszteletre méltó fegyverállományt halmozott fel, noha a sokadik bombának gyakorlati „haszna” már nemigen lehetett.

Ez az analógia a futballklubok versenyében is érvényes lehet. A többi klubot elriaszthatja, ha azt tapasztalják, hogy néhány csapatban sokkal több szupersztár van, így meg sem próbálják utolérni őket, mondván (külső befektetés nélkül) nem is lennének erre képesek. **A sztárok relatíve magas száma így versenykorlátozó tényezőként is értelmezhető.**

7. Összegzés

A dolgozat során a kapcsolódó szakirodalom, empirikus elemzések és saját kutatások alapján kiderült, hogy a professzionális labdarúgás munkaerőpiacán valóban érvényesül az úgynevezett szupersztár-hatás. Ez azt jelenti, hogy durván két csoportra felosztva az összes játékost, az átlagos képességűeknél lényegesen többet keresnek a világszerte ismert és elismert szupersztárok. A két típus lényegében különböző piacokat jelent, amelyeken eltérő szabályok érvényesülnek, ez a kettős munkaerőpiac meghatározásának alapja.

Az átlagos játékosokat a klubok a monopszónikus berendezkedésből adódóan képesek „kizsákmányolni”, azaz a bevételekhez való hozzájárulásuknál kevesebb bért fizetnek nekik, nem érvényesül a tökéletes verseny. Ezzel párhuzamosan a sztárok piacán megfordulnak az erőviszonyok, a szűkös erőforrásnak számító kiemelkedő képességek birtokosaiért élénk verseny folyik a klubok között, amely felfelé hajtja az ilyen státuszú játékosok bérét. Láthattuk, hogy a csapatok bevételük nagy részét a bérekre költik, ám ebből leginkább a sztárok profitálnak.

Megállapítottam, hogy a klubok megközelítően győzelem-maximalizáló viselkedést folytatnak, amikor a szupersztárok leigazolásaért egymással versengenek. Ez egyfajta hasznosság-maximalizálásként is felfogható. A kiemelkedő képességeket akarják felhalmozni a sztárokon keresztül, mivel ők rendelkeznek a legtöbb kiemelkedő tulajdonsággal. Az ilyen képességek bevételekre és sikerekre vonatkozó határterméke jellemzően jóval magasabb, mint az átlagos tulajdonságoké, lényegében ez különbözteti meg a kettőt.

A klubok céljaik érdekében anyagi lehetőségeiknek megfelelően az átlagos játékosokon nyert monopszónikus járadékot is szinte teljesen a sztárok fizetésére költik. Ezt García és Pujol [2007] modelljének módosításán keresztül mutattam be.

A dolgozat második pillérét a szupersztárok alkalmazásának vizsgálata jelentette. Empirikus módon elemeztem, hogy vajon mekkora szerepet játszik egy klub sikereiben az, hogy hány sztár játszik náluk. Mivel a dolgozat első felében beláttuk, hogy a sztárok lényegesen magasabb fizetést kapnak, mint társaik, ezért jelenlétük közelítően pontos mutatójaként a klubok bértömegét határoztam meg. Azaz, feltételezésem szerint az átlagos bérezéshez képest nagyságrendekkel magasabb kifizetés a szupersztárok relatíve magas számára utal.

A Premier League 10 egymást követő szezonjának vizsgálata után arra a megállapításra jutottam, hogy a magasabb bértömeg valóban több bajnoki pontot eredményezett. A sztárok alkalmazása tehát jelentősen növeli a jó eredmények elérésének esélyét, így a bérezésük indokoltnak mondható. Ugyanakkor bizonyítékokat találtam a csökkenő határtermék jelenlétére is, azaz egy bizonyos szint után már nem jelent kézzelfogható, győzelmekben megmutatkozó előnyt a játékosok magasabb fizetése a klub számára.

A téma feldolgozása során kifejezetten az európai professzionális labdarúgás játékos-béreinek alakulására és ezek eredményekre gyakorolt hatására koncentráltam, ám rengeteg érdekes és hasznos kutatási irányt lehet még meghatározni a sportág munkaerőpiacán. Különösen aktuális és releváns téma, hogy az UEFA (Európai Labdarúgó Szövetség) Financial Fair Play programja tartalmaz-e majd egységes bérplafont, és ha igen, akkor ez milyen hatással lehet a játékos-csoportok bérkülönbségeire. Azaz, csökkenek-e majd az eltérések, ha egy fix összegben maximalizálják a csapatonként (vagy labdarúgónként) kifizethető összeget?

Továbbá a nagy klubok dominanciáját is kényelmetlenül érintené egy ilyen típusú szabályozás bevezetése. Sokan aggódnak amiatt, hogy a nemzeti bajnokságok fokozatosan egyre unalmasabbak lesznek, ahogy néhány tehetős klub szinte megtámadhatatlan, domináns pozícióba kerül a többiekhez képest. A bérek csökkentése, így a szupersztárok egyenletesebb eloszlása feltehetően sokat javítana a helyzeten. Egy amerikai mintájú szabályozás még ugyan messze áll a realitástól az európai labdarúgásban, ám megvalósulása minden bizonnyal új fejezetet nyitna a futball (gazdasági) történetében.

8. Hivatkozásjegyzék

Könyvek, folyóiratok, tanulmányok:

Adler, Moshe [1985]: *Stardom and Talent*. The American Economic Review, Vol. 75, No. 1, p. 208

Adler, Moshe [2006]: *Stardom and Talent*. In: Handbook of the Economics of Art and Culture [2006]. Elsevier B.V. Vol. 1, Chapter 25, p. 895-906.

Allen, Richard [2011]: *When Football Was Football: Fulham: A Nostalgic Look at a Century of the Club*. Haynes, London. p. 76-77.

András Krisztina [2003]: *A hivatásos labdarúgás piacai*. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, Vállalatgazdaságtan Tanszék, műhelytanulmány. Budapest. p. 21. 23.

Battré, Marcel – Deutscher, Christian – Frick, Bernd [2008]: *Salary Determination in the German “Bundesliga”: A Panel Study*. IASE Conference Papers, International Association of Sports Economists. p. 9.

Boal, William M. – Ransom, Michael R. [1997]: *Monopsony in the Labor Market*. Journal of Economic Literature, Vol. XXXV., p. 86-112.

Dobson, Stephen – Goddard, John [2001]: *The Economics of Football*. Cambridge University Press, Cambridge. p. 13., p. 212-213

Downward, Paul – Dawson, Alistair – Dejonghe, Trudo [2009]: *Sports Economics. Theory, Evidence and Policy*. Butterworth-Heinemann, Oxford. p 302-306.

Forrest, David – Simmons, Robert [2002]: *Outcome Uncertainty and Attendance Demand in Sport. The Case of English Soccer*. The Statistician, Vol. 91, p. 229.

Franck, Egon – Nüesch, Stephan [2008]: *Local Heroes and Superstars: An Empirical Analysis of Star Attraction in German Soccer*. Journal of Sports Economics, Vol. 9, No. 3, p. 266-286.

García del Barrio, Pedro – Pujol, Francesc [2007]: *Hidden Monopsony Rents in Winner-take-all Markets – Sport and Economic Contribution of Spanish Soccer Players*. Managerial and Decision Economics, Vol. 28, No. 1, p. 60-64., p. 67-68.

Késenne, Stefan [2007]: *The Peculiar International Economics of Professional Football in Europe*. Scottish Journal of Political Economy, Vol. 54, No. 3, p. 389.

Lehmann, Erik E. - Schulze, Günter G. [2008]: *What Does it Take to be a Star? The Role of Performance and the Media for German Soccer Players*. Applied Economics Quarterly, Vol. 54, No. 1, p. 59-70.

Lucifora, Claudio – Simmons, Robert [2003]: *Superstar Effects in Sports: Evidence from Italian Soccer*. Journal of Sports Economics, Vol. 4, No. 1, p. 35-55.

Robinson, Joan [1969]: *The Economics of Imperfect Competition*. MacMillan, London.

Rosen, Sherwin [1981]: *The Economics of Superstars*. The American Economic Review, Vol. 71, No. 5, p.845

Rottenberg, Simon [1956]: *The Baseball Player's Labor Market*. Journal of Political Economy, Vol. 64, No. 3, p. 252

Scully, Gerald W. [1974]: *Player Salary Share and the Distribution of Player Earnings*. Managerial and Decision Economics, Vol. 25, No. 2, p. 77-86.

Sloane, Peter J. [1971]: *The Economics of Professional Football: The Football Club as Utility Maximizer*. Scottish Journal of Political Economy, Vol. 18, No. 2, p. 121-146.

Szymanski, Stefan – García del Barrio, Pedro [2009]: *Goal! Profit Maximization Versus Win Maximization in Soccer*. Review of Industrial Organization, Vol. 34, No. 1, p. 45-68.

Szymanski, Stefan - Kuypers, Tim [1999]: *Winners and Losers, The Business Strategy of Football*. Penguin Books, London. p. 99.

Internetes források:

About.com [2013]: The Video Replay Debate.

Forrás: <http://worldsoccer.about.com/od/soccer101/a/Videoreplay.htm>

Letöltve: 2013. február 23.

BBC News [2009]: Where the Premier League's players come from.

Forrás: <http://news.bbc.co.uk/sport2/hi/football/8182090.stm>

Letöltve: 2013. március 1.

BBC News [2010]: New Premier League squad rules explained.

Forrás: http://news.bbc.co.uk/sport2/hi/football/eng_prem/8858634.stm

Letöltve: 2013. február 22.

BBC News [2012]: Average earnings rise by 1.4% to £26,500, says ONS.

Forrás: <http://www.bbc.co.uk/news/business-20442666>

Letöltve: 2013. február 23.

Business Insider [2012]: Lionel Messi Agrees To New Deal That Makes Him The Highest-Paid Soccer Player In The World.

Forrás: <http://www.businessinsider.com/lionel-messi-agrees-to-new-deal-that-makes-him-the-highest-paid-soccer-player-in-the-world-2012-12>

Letöltve: 2013. február 23.

Deloitte: Revenue analysis – three pronged attack.

Forrás: <http://tinyurl.com/3kd9dnd>

Letöltve: 2013. március 2.

Eur-Lex [1995]: Judgment of the Court of 15 December 1995.

Forrás: <http://tinyurl.com/2faaaqy>

Letöltve: 2013. március 1.

FIFA [2006]: 265 million playing football.

Forrás: http://www.fifa.com/mm/document/fifafacts/bcoffsurv/emaga_9384_10704.pdf

Letöltve: 2013. március 1.

Forbes [2012]: Manchester United Team Valuation.

Forrás: <http://www.forbes.com/teams/manchester-united/>

Letöltve: 2013. március 2.

Guardian [2012]: Premier League TV rights set to top £5bn for first time.

Forrás: <http://www.guardian.co.uk/football/2012/nov/12/premier-league-tv-rights-5-bn>

Letöltve: 2013. március 16.

Guinness World Records.com

Forrás: <http://www.guinnessworldrecords.com/records-8000/first-all-foreign-premier-league-squad/>

Letöltve: 2013. február 27.

NOL [2012]: Közvetítési jogok: Tizennégyes keret.

Forrás: http://nol.hu/sport/20120601-tizennegyes_keret

Letöltve: 2013. március 18.

NY Times [2011]: M.L.S. Salary Figures Released.

Forrás: <http://goal.blogs.nytimes.com/2011/05/10/m-l-s-salary-figures-released/>

Letöltve: 2013. március 18.

Sporting Intelligence [2011]: Revealed: Official English football wage figures for the past 25 years.

Forrás: <http://www.sportingintelligence.com/2011/10/30/revealed-official-english-football-wage-figures-for-the-past-25-years-301002/>

Letöltve: 2013. március 9.

Telegraph [2012a]: Chelsea's rebuilding grows with £78m Eden Hazard signing.

Forrás: <http://www.telegraph.co.uk/sport/football/teams/chelsea/9295242/Chelseas-rebuilding-grows-with-78m-Eden-Hazard-signing.html>

Letöltve: 2013. február 23.

Telegraph [2012b]: Premier League transfer and wage spending from the 2000/01 season to 2011/12

Forrás: <http://tinyurl.com/d3uuuxf>

Letöltve: 2013. március 9.

The Economist [2013]: Sale time.

Forrás: <http://www.economist.com/blogs/gametheory/2013/02/football%E2%80%99s-transfer-window>

Letöltve: 2013. március 1.

Transferleague [2012]: Club Finances 2010/11

Forrás: <http://www.transferleague.co.uk/club-finances/club-finances-201011.html>

Letöltve: 2013. március 10.

Transfermarkt [2013]: Top Market Values

Forrás: <http://www.transfermarkt.co.uk/en/default/marktwerte/basics.html>

Letöltve: 2013. február 27.

Westmeath Examiner [2010]: Normal Wisdom is dead.

Forrás: <http://www.westmeathexaminer.ie/sport/soccer/articles/2010/10/13/4000665-normal-wisdom-is-dead/print>

Letöltve: 2013. március 2.

Wikipedia: Football in England

Forrás: http://en.wikipedia.org/wiki/Football_in_England

Letöltve: 2013. március 1.

9. Mellékletek

I. táblázat

Premier League (2010-2011) millió font			
Klub	Pénzforgalom	Bérek	Arány
Manchester United	331	153	46,2%
Arsenal	256	124	48,4%
Blackpool	52	25	48,1%
Tottenham Hotspur	163	91	55,8%
Wolverhampton	64	38	59,4%
Newcastle United	89	54	60,7%
West Bromwich Albion	59	37	62,7%
Birmingham City	56	38	67,9%
West Ham United	81	56	69,1%
Stoke City	67	47	70,1%
Everton	82	58	70,7%
Liverpool	184	135	73,4%
Fulham	77	58	75,3%
Sunderland	79	61	77,2%
Wigan Athletic	51	40	78,4%
Bolton Wanderers	68	56	82,4%
Blackburn Rovers	58	50	86,2%
Chelsea	222	190	85,6%
Aston Villa	92	83	90,2%
Manchester City	153	174	113,7%

***Forrás:** Transferleague [2012]*

<http://www.transferleague.co.uk/club-finances/club-finances-201011.html>

II. táblázat

Premier League klubok kezdőcsapatainak átlagéletkora években 2012/2013 - szeptember		
1.	Arsenal	25,7
2.	Liverpool	25,8
3.	Aston Villa	25,9
4.	Newcastle United	26,2
5.	Norwich City	26,2
6.	Sunderland	26,4
7.	Southampton	26,6
8.	Manchester City	26,8
9.	Swansea City	27
10.	Manchester United	27,1
11.	Chelsea	27,5
12.	Tottenham Hotspurs	27,5
13.	Reading	27,7
14.	Stoke City	27,8
15.	Wigan Athletic	27,9
16.	Queen's Park Rangers	28,2
17.	West Bromwich Albion	28,5
18.	West Ham United	28,5
19.	Everton	29,8
20.	Fulham	30,5

Forrás: WhoScored.com alapján

<http://www.whoscored.com/Blog/fukyhcinyccehibsr8hupw/Show/League-Focus-Average-Premier-League-Team-Ages>

VI. táblázat

Átlagos bértömeg csapatonként a Premier League-ben (2001-2011) <i>millió font</i>										
Szezon	01-02	02-03	03-04	04-05	05-06	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11
Átlagbér	36,79	38,74	40,56	40,39	43,21	48,51	59,20	66,36	70,16	77,98
Hiányzó megfigyelések (db)	2	1	0	1	1	0	0	0	1	1

Forrás: Telegraph [2012b] és Transferleague [2012] adatai alapján számítva

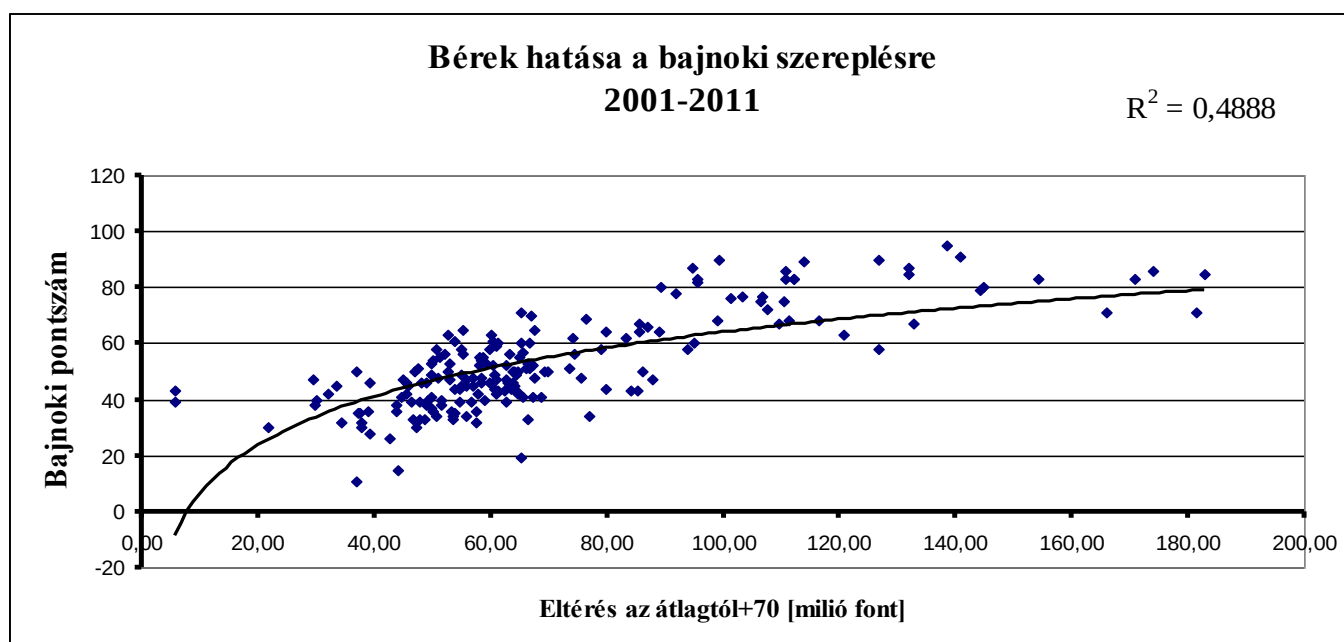
VIII. táblázat

A Premier League helyezettjei (2001-2011)					
Szezon	1.	2.	3.	4.	5.
01-02	Arsenal	Liverpool	Man. United	Newcastle	Leeds
02-03	Man. United	Arsenal	Newcastle	Chelsea	Liverpool
03-04	Arsenal	Chelsea	Man. United	Liverpool	Newcastle
04-05	Chelsea	Arsenal	Man. United	Everton	Liverpool
05-06	Chelsea	Man. United	Liverpool	Arsenal	Tottenham
06-07	Man. United	Chelsea	Liverpool	Arsenal	Tottenham
07-08	Man. United	Chelsea	Arsenal	Liverpool	Everton
08-09	Man. United	Liverpool	Chelsea	Arsenal	Everton
09-10	Chelsea	Man. United	Arsenal	Tottenham	Man. City
10-11	Man. United	Chelsea	Man. City	Arsenal	Tottenham

Forrás: Soccerway.com tabellái alapján

http://int.soccerway.com/national/england/premier-league/20122013/regular-season/?ICID=HP_POP_01

II. grafikon

***Forrás:** saját számítás Telegraph [2012b] és Transferleague [2012] adatai alapján*